

kjarninn
14. útgáfa – 21. nóvember – vika 47

BJÖRGUÐU EIGIN SKINN

Stjórnendur Kaupfélags
Suðurnesja seldu stofn-
fjárbréf í Sparisjóði
Keflavíkur árið 2008.

Á sama tíma keypti
kaupfélagið stofn-
fjárbréf fyrir tugi
milljóna króna.

Bréfin urðu verðlaus
þegar Sparisjóðurinn
féll og kaupfélagið
sat uppi með tapið.

Engar áhyggjur

Gulu hnapparnir virka kannski ekki í vefútgáfu Kjarnans. Þeir eru hannaðir fyrir iPad og virka sumir bara þar...

Upplifðu Kjarnann í sínum náttúrulegu heimkynnum í iPad.

Efnisyfirlit

14. útgáfa
21. nóvember 2013
vika 47

BÆKUR

Gladwell ekki upp á sitt besta

RÚSSLAND

Fangar í Rússlandi Pútíns

STJÓRNMÁL

Breyskir stjórnsmálsmenn í vímu

VIÐMÆLANDI VIKUNNAR Guðlaug Kristjánsdóttir

Óttast gengisfellingu háskólanáms

ÁLIT

„Hvað sem mismunandi viðhorfum líður hefur nokkuð samræmi náðst um þetta í þjóðfélögum sem eru á svipuðu stigi í efnahagslegri og félagslegri þróun“

Indriði Þorláksson

VIÐSKIPTI

Amgen var að kaupa aðgengi að gagnagrunnum Decode

ÍÞRÓTTIR

Ofurspenna og áfall í Zagreb

LANDBÚNAÐUR

Beint frá Býli telja MAST ganga of langt

ÁLIT

„Tölfræðin er á sínum stað og ástand vallarins rætt.“

Brynhildur Pétursdóttir

INTERNETIÐ

Yfir 700 milljónir daglegra notenda á Facebook

ARKITEKTÚR

Byggingar eins og fjöll og firnindi

BÍLAR

Róttæk viðbrögð Henry Ford

DÓMSMÁL

Stoðum gert að greiða 800 milljónir

ÁLIT

„Ég er ein af þeim sem bíða í ofvæni á hverjum fimmtudegi eftir því að Hæstiréttur kveði upp dóma sína, en það gerist alla jafna kl. 16 hvern fimmtudag.“

Þóra Hallgrímsdóttir

kjarninn

Laugavegi 71, 101 Reykjavík
Sími 551-0708
kjarninn@kjarninn.is
www.kjarninn.is

Ritstjóri: Þórunn Snær Júlíusson
Framkvæmdastjóri: Gísli Jóhann Eysteinnsson og Hjalti Harðarson

Kjarninn miðlar ehf.
gefa Kjarnann út.

ORRI

Dömu dúnúlpa

Okkar allra besta dúnúlpa hingað til,
Hönnuð fyrir krefjandi íslenska veðráttu.

Tveir jakkar í einum

(Hægt er að smella dúnlóðni úr úlpunni)

Dúnn 90/10, 100% Nylon

5.000mm vatnsheldni

5.000gr útdúndun

Dúnúlpa sem er ómissandi
fyrir alla þá sem gera kröfur

Lifðu

ZO•ON
ICELAND

ZO-ON Iceland, Factory Store Nýbýlavegi 6

ZO-ON Iceland, Kringlan

ZO-ON Iceland, Bankastræti

www.zo-on.is

Í garðinum heima

Pórður Snær Júlíusson
ritstjóri Kjarnans

Ragnheiður Elín Árnadóttir, iðnaðar- og viðskiptaráðherra, sýndi af sér gríðarlega skamsnýni á haustfundi Landsvirkjunar þegar hún setti pólitískan þrýsting á fyrirtækið um að tryggja byggingu álvers í Helguvík, sem fyrir algjöra tilviljun er í heimabyggð hennar. Ráðherrann bætti við að hlutverk Landsvirkjunar væri „að framfylgja þeirri stefnu eigenda sinna að nýta orkuauðlindir landsins til atvinnuuppbyggingar og aukins hagvaxtar“. Henni fannst árangur fyrirtækisins í þessum efnum „algjörlega óviðunandi“.

Parna er um átakanlega afturför að ræða. Síðast þegar stjórnmalamenn náðu að þröngva í gegn stóriðjuframkvæmd í kjördæmapoti varð Kárahnjúkavirkjun, stærsta stífla Evrópu, niðurstaðan. Þar sömdu Íslendingar við alþjóðlegt stórfyrirtæki um skítaverð fyrir gríðarlegt magn af orku í nokkra áratugi. Arðsemi virkjunarinnar þykir einfaldlega léleg. Þar fyrir utan var ráðist í þessa gölnu framkvæmd á miklum uppgangstímum og hún ofhitaði því hagkerfið með tilheyrandi þensluáhrifum.

Auk þess vita það allir sem vilja vita að það er Norðurál sem dregur lappirnar í því að reisa álver í Helguvík. Ástæðan er aðallega lágt heimsmarkaðsverði á áli, enda gera miklar álbirgðir og áframhaldandi umframframleiðsla á vörunni það að verkum að litlar líkur eru á miklum hækkunum á næstunni. Auk þess úrskurðaði gerðardómur að HS Orka þyrfti ekki að standa við samning um að selja Norðuráli orku á verði sem stæði vart undir þeim kostnaði sem fylgdi framkvæmdum við virkjun hennar.

Í kynningu Harðar Arnarsonar, forstjóra Landsvirkjunar, á haustfundinum kom fram að Landsvirkjun hefði gert fjóra raforkusamninga um sölu á orku, fjögur „term sheet“ um sölu á orku og átt í langtímaviðræðum við átta aðila um ennþá meiri sölu á orku. Það er því augljóslega verið að reyna að selja orku til alls kyns stóriðju sem myndi skapa atvinnu. Þar kom hins vegar líka fram að ekkert orkufrekt fyrirtæki sem Landsvirkjun hefði rætt við frá árinu 2010 hefði reist nýja verksmiðju annars staðar. Það er því ekki það að alþjóðleg iðnaðarfyrirtæki séu ekki að byggja sér nýjar verksmiðjur á Íslandi. Þau eru bara ekki að byggja nýjar verksmiðjur. Punktur.

Ísland hefur leyst framtíðarorkuvanda sinn langt á undan öllum öðrum þjóðum. Í dag nota heimili landsins fimm prósent af þeirri orku sem er framleidd. Langstærsti hluti hennar fer til þriggja álvera, sem greiða lágt verð. Þrátt fyrir þá ömurð eru hér gífurleg tækifæri. Í fyrsta lagi er mikil umframorka á kerfinu okkar sem fer beinlínis til spillis í dag. Í öðru lagi er mikið af óvirkjaðri orku samkvæmt rammaáætlun. Hvernig við komum þeirri orku í verð er ein mikilvægasta ákvörðun sem við stöndum frammi fyrir. Sú ákvörðun verður að vera með langtímahagsmuni þjóðarinnar í huga.

Þess vegna er verið að ræða um sæstreng. Sú umræða er klárlega ekki komin á endastöð en það er ýmislegt við þennan möguleika sem gerir það að verkum að hann verður að skoða af mikilli alvöru. Mikilvægast í þeirri jöfnu er það verð sem við getum fengið fyrir orku í gegnum lagningu slíks strengs. Bretar hafa gefið út að þeir séu tilbúnir að greiða á bilinu 150 til 215 dali á megavattstund fyrir endurnýjanlega orku. Þeir sömdu auk þess nýverið um byggingu kjarnorkuvers sem tryggir þeim 150 dali á megavattstund í nokkra áratugi. Til samanburðar er Landsvirkjun að selja hverja stund í dag að meðaltali á 27,5 dali. Það er því ljóst að ef okkur byðist sambærilegt verð, og áhættufjárfestar væru tilbúnir að taka áhættuna af lagningu strengsins, gæti strengur tryggt íslensku samfélagi ótrúlega miklar gjaldeyrstekjur.

Því miður eru stjórnmalin hérlandis þó enn full af heimóttarskap, þeim hinum sama og Halldór Laxness varð heimsfrægur fyrir að skrifa fullt af bókum um. Minnimáttarkennd sem brýst út í tortryggni gagnvart öllu sem er ekki í túnfætinum heima. Margir íslenskir stjórnmalamenn vilja nefnilega bara vera í sínum garði. Og halda öðrum þar líka. Sú afstaða er algjörlega óviðunandi.

LEIÐARI
Pórður Snær Júlíusson
thordur@kjarninn.is

„Í dag nota heimili landsins fimm prósent af þeirri orku sem er framleidd. Langstærsti hluti hennar fer til þriggja álvera, sem greiða lágt verð.“

GALLERÍ

Svjar elgsvekkir

Engin Norðurlandþjóð mun keppa á heimsmeistaramótinu í fótbolta sem fram fer í Brasilíu næsta sumar. Aðeins Íslendingar og Svíar áttu möguleika á að komast upp úr undankeppninni í þetta skipti. Íslendingar mættu ofjörlum sínum í Króatíu en Svíar fengu Portúgali í heimsókn til Stokkhólms. Þar átti Cristiano Ronaldo stórleik og skoraði þrjú mörk gegn tveimur mörkum Zlatans Ibrahimovic fyrir Svía.

Mynd: AFP

Sjónvarp Símans
 nú loksins fánlegt
 hjá tannlækninum

Snúðu snjalltækinu og
 spilaðu auglýsinguna

Smelltu til þess að ná í appið

Sjónvarp Símans hvar og hvenær sem er með nýja appinu
 Nú geturðu horft á RÚV, Stöð 2, Skjáinn og fleiri stöðvar inni í eldhúsi, farið á Frelsið í göngugötunni á Akureyri og spólað útsendinguna tvo klukkutíma til baka úti í sjoppu. Þú gætir jafnvel horft á Enska bikarinn í beinni á Listasafni Íslands og valið úr þúsundum mynda í SkjáBíói meðan billinn er í skoðun.

Það kostar ekkert að nota appið fyrstu þrjú mánuðina en þjónustan kostar 490 kr. á mánuði eftir það.

Vertu í sterkara sambandi við Sjónvarp Símans með snjalltækjunum þínum!

Ath. að skilmálar Apple heimala ekkí legga á myndefni með samförirri í Apple tækjum. Umert er að legga myndefni gegnum önnur tæki (Android eða myndfýki) og nalgast skán efnið í Apple tæki. Sjá nánar um skilmála þjónustunar á saminn.is

Neyðarástand

Eftir að fellibylurinn Haiyan gekk yfir Filippseyjar fyrir tæpum tveimur vikum hefur skortur á vatni og fæðu verið viðvarandi. Þessi ungmenni biðu í röð eftir að fá vatn frá hjálparsamtökum. Fjöldi þjóða og samtaka hefur sent neyðarsveitir, peninga, mat og læknisaðstoð til Filippseyja, meðal annars Ísland. Sameinuðu þjóðirnar telja að meira en 4.400 hafi farist í náttúruhamförum.

Mynd: AFP

Tvö ár liðin frá mótmælum

Egypskir mótmælendur komu saman á Frelstorginu í Kaíró á mánudag og minntust þess að tvö ár eru síðan þúsundir mótmælenda börðust við óeirðalögreglu í aðdraganda þingkosninga þar í landi árið 2011. Mótmælendurnir minntust atburðanna með því að hrópa slagorð gegn hernum og afskræma minnisvarða hersins á Frelstorginu. Herinn hefur enn tögl og haldir á stjórn Egyptalands þrátt fyrir þrálát mótmæli.

Mynd: AFP

Tíu þúsund metra háir mökkur

Það gýs í Sinabung-fjalli á Súmöturu í Indónesíu um þessar mundir. Fjallið spýtir ösku og eitruðum gastegundum upp í himinhvolfið og því fylgja eldglæringar eins og sjá má á þessari mynd. Börn bera rykgrímur í skólum nærri fjallinu vegna öskufalls og þeir sem búa næst því hafa þurft að leita skjóls í kirkjum og á öðrum samkomustöðum. Gosið hefur staðið yfir með stuttum hléum í Singabung síðan í september.

Mynd: AFP

BENSÍNLAUS, STRAUMLAUS, SPRUNGID DEKK, TJÓNASKÝRSLA

ÞÚ HRINGIR Í VEGAADSTOÐ SJÓVÁR 440 2222

AF ÞVÍ AÐ LÍFIÐ ER ÓVÆNT

ÞESS VEGNA ERTU HJÁ SJÓVÁ

SJÓVÁ

STOFN

Torgið á floti

Ferðamenn í Fenejjum bjuggust kannski við að heimsækja umflotna borg, arka brýr yfir síkin, heimsækja Markúsartorgið og virða fyrir sér turn basilikunnar við enda torgsins, jafnvel heyra fiðluleik innan úr fínu kaffihúsunum við torgið. Við þeim blasti þó annar veruleiki því torgið sjálft hefur verið brúað svo að fólk komist leiðar sinnar. Vatnsyfirborðið er svo hátt nú vegna mikilla rigninga sem falla á sama tíma og háflóð er í Fenejfalóni.

Mynd: AFP

Amgen segist ekki hafa sagt rangt frá

VIÐSKIPTI

Pórður Snær Júlíusson
thordur@kjarninn.is

A

mgen var að kaupa aðgengi að gagnagrunnum DeCode, móðurfélags Íslenskrar erfðagreiningar, ekki gagnagrunnanna sjálfa, þegar fyrirtækið borgaði um 50 milljarða króna fyrir allt hlutfé DeCode í desember síðastliðnum.

Fyrirtækið hefur yfir að ráða gagnagrunnum sem geyma dulkóðaðar upplýsingar um 140 þúsund Íslendinga og alls um hálf milljón einstaklinga.

Framkvæmdastjóri alþjóðlegra fjölmiðlatengsla hjá Amgen vill þó ekki meina að fyrirtækið hafi greint ranglega frá í ársskýrslu sinni. Þar stendur að uppistaða þeirra

Höfuðstöðvarnar í Vatnsmýri
Amgen keypti DeCode á
rúmlega 50 milljarða króna í
desember 2012.

Kári Stefánsson
Forstjórinn sagði fullyrðingu í
ársskýrslu Amgen vera ranga í
viðtali við Kastljós.

verðmæta sem Amgen hafi verið að kaupa hafi verið óefnislegar eignir „sem samanstóðu af gagnagrunnum og öðrum sérstökum upplýsingum með áætlaðan tíu ára líftíma“.

Borguðu rúmlega 50 milljarða fyrir DeCode

Amgen keypti allt hlutfé í DeCode á 415 milljónir dala, rúmlega 50 milljarða króna, í desember í fyrra. Eigendur DeCode áður en sú sala fór fram voru fjárfestingarfélag í eigu áhættufjárfestingarsjóðanna Polaris Venture Partners og Arch Venture Partners. Þeir höfðu eignast Íslenska erfðagreiningu þegar fyrirverandi móðurfélag þess var tekið til skiptameðferðar síðla árs 2009. Auk sjóðanna áttu Kári Stefánsson, stofnandi og forstjóri DeCode, og á annan tug einstaklinga lítinn hlut í félaginu. Ljóst var að þessir aðilar högnuðust allir mjög á sölunni til Amgen.

Viðskiptin vöktu eðlilega mikla athygli. Þau voru meðal annars valin viðskipti ársins í Markaðnum, fylgiriti Fréttablaðsins um efnahagsmál og viðskipti. Margir veltu hins vegar fyrir sér hvað Amgen væri raunverulega að kaupa fyrir svona háar fjárhæðir.

Kári segir Amgen hafa gert mistök

Í ársskýrslu sem Amgen, sem er skráð á Nasdaq-hlutabréfamarkaðinn í Bandaríkjunum, sendi bandaríska verðbréfaeftirlitinu (SEC) fyrir á þessu ári segir að stærstur hluti þeirra verðmæta sem Amgen hafi verið að kaupa hafi verið óefnislegar eignir sem „samanstóðu af gagnagrunnum og öðrum sérstökum upplýsingum (e. proprietary information) með áætlaðan tíu ára líftíma“.

Í umfjöllun Kastljóss um DeCode fyrir í þessum mánuði var Kári Stefánsson spurður út í þessa fullyrðingu. Hann sagði hana ranga. Í grein sem Kári skrifaði í Morgunblaðið eftir umfjöllunina

ÍTAREFNI

„Hef alltaf verið lélegur businessmaður.“

Umfjöllun Kastljóss um DeCode hinn 6. nóvember 2013.

RÚV – Raunalega úrelt vinnubrögð

Grein Kára Stefánssonar á Pressunni síðan 9. nóvember.
Greinin birtist í ýmsum fjölmiðlum.

Smelltu á fyrirsagnirnar til að lesa ítarefnið

gagnrýndi hann framsetninguna mjög. Þar sagði meðal annars að „Amgen hafi orðið á þau mistök að segja í ársskýrslu sinni að það hafi keypt gagnagrunna Íslenskrar erfðagreiningar sem er klárlega rangt af því að Íslensk erfðagreining hefur aldrei átt gagnagrunna heldur einungis haft þá í vörslu sinni“.

Ekkert gefið til kynna um gagnagrunnakaup

Kjarninn leitaði eftir upplýsingum hjá Amgen um hvort þetta væri rétt; hvort upplýsingar sem settar hefðu verið fram í ársskýrslu fyrirtækisins væru rangar. Í skriflegu svari David Caouette, framkvæmdastjóra alþjóðlegra fjölmiðlatengsla hjá Amgen, sagði að þegar fyrirtækið hefði keypt DeCode hefði það verið að kaupa getu þess til að uppgötva stökkbreytt gen sem hefðu áhrif á hættuna á því að fá algenga sjúkdóma. Þessi uppgötvunargeta væri að hluta til byggð á aðgengi að, en ekki eignarhaldi á, gögnum um sjúkdóma, heilsu eða fjölbreytileika genamengja. „Engu í ársskýrslu okkar var ætlað að gefa til kynna að við hefðum keypt gögn um Íslendinga eða lífsýni. Hins vegar eru vísindamenn DeCode forráðamenn slíkra gagna og mega ekki samkvæmt lögum selja þau eða nota þau sem veð.“

Kjarninn sendi í kjölfarið aðra fyrirspurn um hvort, í ljósi fyrra svars Amgen, upplýsingarnar sem settar hefðu verið fram í ársskýrslu fyrirtækisins hefðu verið rangar. Svar Caouettes var ekki afgerandi: „Eins og ég sagði í fyrra svari mínu átti ekkert í ársskýrslu að gefa til kynna að við hefðum keypt gögn um Íslendinga eða lífsýni“. Amgen vill því ekki gangast við því að hafa sett fram rangar upplýsingar í ársskýrslu sinni.

Upplýsingar eiga að vera nákvæmar og ekki villandi

SEC, bandaríska verðbréfaeftirlitið, svaraði fyrirspurn um málið með þeim hætti að það tjáði sig ekki um upplýsingagjöf einstakra fyrirtækja. Í svarinu segir hins vegar að upplýsingar fyrirtækja verði að vera nákvæmar og ekki villandi. Auk þess beri fyrirtækjum að vera með skilvirkt innra eftirlit til að ganga úr skugga um að upplýsingar sem sendar séu eftirlitinu séu nákvæmar og ekki með neinum hætti villandi.

NÝTTU FÆRIN Á NETINU!

Á netinu finnur þú oft besta verðið og mesta úrvalið. Þar leynast safngripirnir og sérvaran fyrir skritna áhugamálið. Pantaðu af netinu og láttu Póstinn færa þér vörurnar heim að dyrum.

VIÐ KOMUM ÞVÍ TIL SKILA

Beint frá býli telur MAST ganga of langt

Stjórn Beint frá býli er ósátt við framgöngu Matvælastofnunar og hefur áhyggjur af því að heimavinnsla leggist af verði eftirliti ekki breytt.

Beint frá býli hefur gert alvarlegar athugasemdir vegna skoðunaraðferða og framgöngu Matvælastofnunar (MAST) á Beint frá býli-bæjum, þar sem mjólkurvinnsla fer fram. Stjórn Beint frá býli telur að gengið sé of langt miðað við umfang starfseminnar. Þessi ályktun sé ekki síst lögð fram í ljósi þess að í evrópski reglugerð (nr. 852/2004) sem innleidd hafi verið hér á landi komi bókstaflega fram að taka eigi tillit til stærðar og umfangs framleiðslu.

Hinn 1. nóvember árið 2011 voru innleiddar hér á landi evrópskar reglugerðir um matvælaframleiðslu, sem hafði það í för með sér að allt sem viðkemur matvælum hér á landi gjörbreyttist. Í reglugerðinni er ákvæði um að taka eigi tillit til og mið af aðstæðum, til dæmis stærð fyrirtækja, þegar metið sé hversu ítarlegt innra eftirlit fyrirtækja þurfi að vera. Reglugerðin var innleidd hér á landi án þess að laga hana að íslenskum veruleika. „Ef þessi reglugerð er tekin upp svona óbreytt þýðir það að smærri matvælaíðnaður nánast þurrkast út, þar sem gerðar eru svo miklar kröfur. Reglurnar eru þannig að þetta eru meginreglur og það á að fara eftir þeim þegar um stóra matvælaframleiðendur er að ræða, eins og MS, Goða og fleiri,“ segir Húni Hallsson lögfræðingur.

Stjórn Beint frá býli hefur því lýst áhyggjum sínum af því að heimavinnsla gæti lagst af hér á landi ef eftirliti með henni verði ekki breytt. Undanfarin ár hefur Heilbrigðiseftirlitið annast eftirlit með heimavinnslu en í ár tók MAST við eftirliti.

Enginn greinarmunur á eftirliti

Matvælastofnun hefur tekið yfir eftirlit með helstu heimavinnsluaðilum sem framleiða matvæli úr mjólk og notar við það skoðunarhandbók fyrir matvæli úr dýraríkinu. Samkvæmt Beint frá býli er þetta sama bók og stofnunin notar við skoðanir á stórum afurðastöðvum eins og MS. Í bókinni er ekki gert ráð fyrir því að smáframleiðendur fái neinar tilslakanir frá ákvæðum sem þar er að finna. Þá gildir það sama hvort framleitt er úr einu tonni á ári eða á klukkutíma.

Tvö dæmi hafa komið upp að undanförunu þar sem

„Við erum sett undir sömu reglugerð og MS og allir sem eru í mjólkurframleiðslu. Þeir hafa ekki svarað því berum orðum af hverju þeir telja mjólkurafurðir svona hættulegar.“

Matvælastofnun hefur gert verulegar athugasemdir hjá framleiðendum mjólkurvara, sem kallað hafa á kostnaðarsöm viðbrögð frá stjórnendum mjólkurbúa á mjög stuttum tíma, jafnvel þótt báðir framleiðsluaðilar hafi verið með gild og athugasemdalaus starfsleyfi.

Starfsmenn Matvælastofnunar hafa hingað til svarað Beint frá býli á þann veg að stofnunin muni skilgreina hvað sé heimavinnsla og muni útbúa sérstaka handbók fyrir hana og aðra smávinnslu. Það hafi hins vegar enn ekki komist í verk og því hafi stóra skoðunarbókin verið notuð. „Við óskuðum eftir og buðum fram samstarf árið 2008 við að laga þessar reglur að íslenskum veruleika en við erum í sömu stöðu í dag, árið 2013. Við sendum bréf í enda janúar og beiðni okkar um fund var ekki svarað fyrr en í júní. Einnhverra hluta vegna vilja þeir ekki ræða þetta á praktískum nótum. Við megum koma og hitta þá og ræða á pólitískum nótum það sem varðar reglugerðirnar en það er þessi praktíski hluti sem við viljum fá umræðu um, hvort þetta þurfi að vera svona. Samtök iðnaðarins hafa tekið undir þetta með okkur,“ segir Guðmundur Jón Guðmundsson, bóndi á Holtseli og formaður Beint frá býli.

Settar verði landsreglur

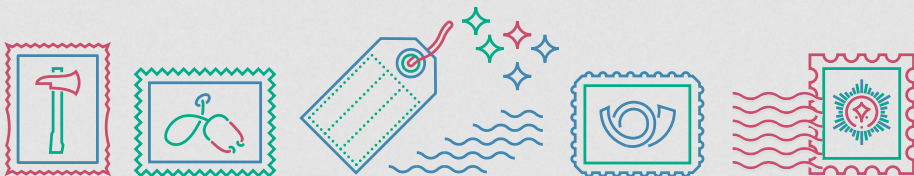
Landsreglur um heimavinnslu þurfa, að mati Beint frá býli, að ná fram þremur meginmarkmiðum svo unnt sé að réttlæta tilveru þeirra. Í fyrsta lagi þurfa þær að eyða réttaróvissu fyrir þá sem vilja stunda slíka starfsemi og vera skýrar varðandi skyldur þeirra og réttindi. Í öðru lagi þurfa þær að auka matvælaöryggi, til dæmis með því að ná til fleiri aðila en núverandi matvælaöggjöf gerir. Í þessu felst þó að nokkrar tilslakanir á kröfum verði leyfðar á grundvelli þess að sala og dreifing sé einungis leyfð á takmörkuðu svæði. Í þriðja lagi verða slíkar reglur að tryggja varðveislu hefðbundinna fullvinnsluaðferða á Íslandi.

„Við erum sett undir sömu reglugerð og MS og allir sem eru í mjólkurframleiðslu. Þeir hafa ekki svarað því berum orðum af hverju þeir telja mjólkurafurðir svona hættulegar. Það sem fer

STÖNDUM VIÐ STÓRU ORÐIN

Nú er meira en hálf tveggja ár liðið frá Alþingiskosningum og þingmenn greinilega farnir að gleyma loforðum sínum. Stöndum saman og minnum þá á að standa við stóru orðin. Verjum velferðina saman!

HVER SAGDI Í VOR:

„Umfram allt þurfa menn að ná einhverskonar þjóðarsátt um það að heilbrigðismálin séu í algjörum forgangi. Það þarf að forgangsraða númer 1, 2 og 3 í þágu þessara mála og menn hafa efni á því.“

VEISTU SVARIÐ?

Þú getur fundið fleiri spurningar og hvatningarorð til ráðamanna um að standa við stóru orðin á fésbókarsíðu BSRB.

www.facebook.com/bandalagstarfsmannarikisogbaeja/

Matarmarkaður

Gestir á matarmarkaði sem haldinn var á vegum Beint frá býli sumarið 2011 skoða vörur sem skjólstæðingar samtakanna hafa búið til.

frá okkur og öllum mjólkurframleiðendum á Íslandi er gerilsneytt,” segir Guðmundur. Tekið sé sýni úr mjólkinni í hvert einasta skipti sem mjólkurbíllinn komi. Að auki sé annað sýni tekið og rannsakað í þaula einu sinni í viku. Þá séu til sýni úr hverjum einasta farmi sem farið hafi frá sveitabæjunum. Þetta eigi við um alla mjólkurframleiðendur á Íslandi. „Meðan við vorum hjá Heilbrigðiseftirlitinu var þetta eftirlit gott og gilt og ekki gerðar neinar athugasemdir við það.“

Sérstaka reglugerð þarf fyrir smávinnslu

„Helsta krafan er sú að búin verði til reglugerð og skoðunarhandbók fyrir smávinnslu sem verði miðuð við stærðina á þeim. Það er í rauninni eina krafan sem við hjá Beint frá býli förum fram á; við förum alls ekki fram á neinn afslátt af heilsbrigðisþættinum og öryggisþættinum. Við viljum hafa einfaldar gæðahandbækur og lög og reglur sem gilda fyrir smástarfsemi. Einnig að það verði klárað að laga þessar Evrópureglur að íslenskum veruleika,“ segir Guðmundur.

Guðmundur nefnir að í tveggja manna fyrirtæki með einfalda starfsemi, eins og hann er með að Holtseli og fleiri bændur stunda einnig, eigi ekki að þurfa hafa 250 blaðsíðna gæðahandbók til að fylla allt út í – nokkur A4-blöð dugi ágætlega. Í litlu fyrirtæki sé ekki sama þörf á að skrá allt niður með fyrir fram ákveðnum hætti þar sem sami starfsmaður sinni öllum þeim verkefnum sem gera þurfi grein fyrir. Þetta þurfi hins vegar að gera í stórum fyrirtækjum þar sem margir starfi og gæðastjóri hafi ekki möguleika á að fylgjast persónulega með öllu sem fram fer. „Eitt dæmi er að við eigum að leggja fram fullkomna viðhaldsáætlun af öllu sem við erum með á svæðinu, hvenær við skiptum um ljósaperu og smurólú á bílnum og annað í þeim dúr. Hvað við ætlum að gera ef eitthvað bilar. Ef maður les í skoðunarhandbókina er hins vegar nánast ekkert af því sem við eigum að uppfylla til á staðnum.“

Grafið undan sjálfstæði

Húni Hallsson hefur unnið að verkefnum fyrir Beint frá býli. „Það sem við óttumst hefur orðið að veruleika. Staðan er orðin þannig að á meðan ráðuneytið og Matvælastofnun tekur ekki af skarið að gera einhvers konar undantekningar á lögunum verður Alþingi beinlínis að gera það. Það virðist hægt og bítandi verið að grafa undan sjálfstæði frumframleiðenda, sérstaklega hjá þeim sem framleiða mjólk, kjöt og svo framvegis. Við báðum Matvælastofnun um að skoða þetta frekar og vildum sjá einhvers konar ráðstafanir gerðar þannig að í rauninni er boltinn þar og svo fáum við fund með ráðherra á næstu dögum.“ Að mati Húna væri best fyrir smáframleiðendur að fá sérstaka löggjöf.

Matvælastofnun endurskoðar kröfurnar

Dóra S. Gunnarsdóttir, fagsviðsstjóri matvælaöryggis og neytendamála hjá Matvælastofnun, segir að stofnunin hafi búið til sérstakt áhættuflokkunarkerfi sem ákvarði hversu marga tíma fyrirtæki fái í eftirlit. Lítið fyrirtæki fær færri tíma í eftirlit en stórt fyrirtæki. Sömu grunnreglurnar gilda

„Við erum með sömu kröfurnar alls staðar og markmiðið er að tryggja öryggi matvæla. Allt þetta er gert með neytendavernd í huga og til að tryggja matvælaöryggi.“
Samkvæmt Dóru er Matvælastofnun eftirlitsaðili sem kemur reglulega á hvern framleiðslustað. Tíðni heimsóknna ákvarðast með áhættuflokkun. Stór fyrirtæki geta fengið 4-6 heimsóknir en lítil einföld fyrirtæki eina heimsókn á ári. Hún segir að samkvæmt löggjöfinni megi laga kröfur um byggingar og búnað að litlum fyrirtækjum, svo sem mjólkurvinnslu og fyrirtækjum sem framleiði hefðbundin matvæli. Ef það sé gert þurfi að setja sérstakar landsreglur en þá þurfi að greina hver vandamálin séu og hvaða reglur sé erfitt að uppfylla. Alltaf þurfi að gæta þess að öryggi matvæla sé tryggt.

Í þessu sambandi hefur verið nefnd reyking með taði, aðbúnaður reykkofa og verkun á hákarli. Sama mætti einnig yfirfæra á litla mjólkurvinnslu. Ef lítil fyrirtæki eigi erfitt með að uppfylla einhver atriði í sambandi við húsnæði og búnað sé hugsanlegt að setja einhverjar reglur til þess að létta undir með því. Þá þurfi fyrst og fremst að greina hvort til staðar séu einhver vandamál sem þurfi að takast á við.

Dóra segir að Matvælastofnun hafi að undanförnu verið að ræða breytingar á bæklingi um innra eftirlitið og skoða sveigjanleika varðandi skriflegt verklag. Gera mætti einhverjar tilfærslur þar ef um mjög lítil fyrirtæki með einfalda vinnslu væri að ræða. „Menn gætu þá lýst því hvernig þeir gera hlutina í framleiðslunni og ef allt er í góðu lagi er það metið sem fullnægjandi og ekki þörf á skriflegu verklagi.“ Samkvæmt Dóru er búið að skipa í starfshóp til að endurskoða þær kröfur er varða innra eftirlit fyrirtækjanna.

Í síðustu viku komu út tillögur hagræðingarhóps ríkisstjórnarinnar og í lið nr. 109 kemur fram að „[e]ftirlit á vegum Umhverfisstofnunar annars vegar og heilbrigðis- eftirlits sveitarfélaga og Matvælastofnunar hins vegar verði einfaldað“. Hvort það á eftir að hafa áhrif á þessi mál mun koma í ljós síðar.

13/13 **kjarninn** LANDBÚNAÐUR

ALLAR STÓRAR PIZZUR AF MATSEÐLI

1.390KR.

PÖNNUPIZZA: 1.590 KR.

EF ÞÚ SÆKIR, VIKUNA 18.-24. NÓVEMBER 2013

Domino's

JAKTU ÞÁTT
I FJÖRINU OG
KIKTU Á
MEGAVIKA.IS

MEGAVIKA

www.dominos.is

sími 58 12345

domino's app

Hin forboðna víma stjórnmalamanna

STJÓRN MÁL

Pórður Snær Júlíusson
thordur@kjarninn.is

Breyskleiki verður mönnum oft að falli. Sérstaklega á það við í stjórnmalum, þar sem gerð er krafa um að fólk sýni fordæmi í verki með því að haga sér skikkanlega. Þótt almenningsálitið virðist oftast geta fyrirgefið, þó með herkjum, alls kyns ævintýrlegar kynferðislegar hamfarir kjörinna fulltrúa sinna og jafnvel einstaka spillingarstroker sem tryggja tengdum aðilum fyrirgreiðslur virðist ein yfirsjón hafa verri áhrif á ímyndina. Fíkniefnaneysla. Kjarninn tók skoðaði fimm kjörna fulltrúa sem lent hafa í vandræðum vegna vímunnar forboðnu.

Boris Johnson

Það er kannski ósanngjarnt að segja að Boris Johnson hafi lent í vandræðum með fíkniefni. Boris viðurkenndi í gamanþættinum „Have I Got News for You“ að hann hefði prófað kókaín þegar hann var ungur maður, en sagðist líka hafa hnerrað með þeim afleiðingum að hann hefði í raun ekkert innbyrt af efninu. Þrátt fyrir að framsetningin hafi verið meinlaus hafði hún afleiðingar þegar Boris ákvað að bjóða sig fram sem borgarstjóra í London nokkru síðar. Hann neyddist þá til að svara ítrekað fyrir þessa uppljóstrun um kókaínneyslu og grasreykingar. Uppljóstrunin olli honum þó ekki varanlegum skaða því hann sigraði í kosningunum og situr enn sem borgarstjóri.

2

Marion Barry

Barry var þekktur mannréttindafrömuður og varð fyrsti slíki aðgerðasinninn til að gegna æðsta embætti í stórborg í Bandaríkjunum þegar hann var kjörinn borgarstjóri í Washington D.C. árið 1979. Hann varð hins vegar heimsfrægur þegar hann náðist á myndbandsupptöku við að reykja krakk í janúar 1990 og var í kjölfarið handtekinn

af bandarísku alríkislögreglunni fyrir að kaupa og reykja efnið. Þetta kom í veg fyrir að Barry gæti boðið sig aftur fram sem borgarstjóri og hann sat á endanum inni í sex mánuði. Eftir að Barry var sleppt sneri hann hins vegar aftur í borgarpólitíkina, var endurkjörinn 1992 og varð borgarstjóri aftur á árunum 1995 til 1999.

Luke „Ming“ Flanagan

Ming er írskur stjórnmalamaður sem hefur vakið mikla athygli í heimalandi sínu og víðar fyrir ást sína á kannabisefnum. Ólíkt öðrum í þessari upptalningu hefur Ming aldrei farið neitt sérstaklega leynt með neyslu sína. Hann hefur oftsinnis verið dæmdur fyrir að vera með kannabisefni í fórum sínum ætluð til einkanota.

Þrátt fyrir allt þetta nýtur Ming mikillar

lýðhylli. Hann var bæjarfulltrúi og bæjarstjóri áður en hann var kjörinn á írsku þingið árið 2011. Eftir að hann var kjörinn lýsti Ming því yfir í viðtali við írsku ríkisútvarpið að hann hygðist hætta að reykja kannabis á Írlandi. Hann ætlar hins vegar að halda áfram að reykja þegar hann heimsækir lönd á borð við Portúgal og Holland, þar sem neysla efnanna er lögleg.

Danny Sparks

Þar til fyrir ári var Sparks bæjarstjóri í Olive Hill í Kentucky í Bandaríkjunum og virtist nokkuð farsæll sem slíkur. Seint í nóvember 2012 breyttist hins vegar allt hjá Sparks. Þá var hann handtekinn fyrir að selja kannabisefni. Það sem gerði illt verra fyrir Sparks var að salan fór fram í námunda við barna-skóla.

Lögreglan upplýsti í kjölfarið að hún hefði rannsakað Sparks vikum saman áður en hann var handtekinn vegna grunsemda um að hann væri að sýsla með kannabis. Sparks var ákærður og sagði af sér embætti. Í yfirlýsingu sem hann sendi frá sér í kjölfarið kom fram að hann hefði aldrei áður gert neitt þessu líkt.

Rob Ford

Svo virðist sem allur heimurinn viti nú hver Rob Ford er. Þessi umdeildi borgarstjóri Toronto, fjórðu stærstu borgar Norður-Ameríku, getur enda varla mætt í viðtal án þess að segja eitthvað sem hneykslar á kaliberi sem enginn annar stjórnmalamaður virðist vera á.

Allt varð vitlaust fyrir skemmstu þegar hann viðurkenndi loksins að hann hefði reykt krakk. Uppljóstrunin kom í kjölfar þess að myndband af honum við þá iðju kom upp á fyrirborðið. Síðan að þetta gerðist hafa fjöl-

margar nýjar sögur um vafasama hegðun Fords komið fram í dagsljósið. Hann hafnar þeim öllum og tiltók meira að segja sérstaklega í viðtali að kona sem sakaði hann um munngæluþilboð væri klárlega að ljúga, hann fengi „nóg að éta heima hjá sér“. Í vikunni var Ford síðan sviptur mestöllum völdum sínum. Hann neitar samt sem áður að segja af sér og hélt upp á valdamissinn með því að hlaupa niður kvenkyns kollega sinn í borgarstjórninni.

Létu kaupfélagið taka skellinn

KSK

Stjórnendur Kaupfélags Suðurnesja sátu beggja megin
borðsins og losuðu sig við stofnfjárbréf í Sparisjóðnum
í Keflavík í aðdraganda falls hans. Á sama tíma keypti
kaupfélagið stofnfjárbréf fyrir milljónatugi.

FJÁRMÁL

Ægir Þór Eysteinnsson
aegir@kjarninn.is

k

Smelltu til að sjá skrá yfir stofnfjáreigendur Sparisjóðsins í Keflavík

k

Smelltu til að sjá leygniskýrslu PwC um tiltekna þætti í starfsemi Sparisjóðsins í Keflavík

Kjarninn hefur undir höndum skrá yfir stofnfjáreigendur Sparisjóðsins í Keflavík. Mikil leynd hefur hingað til ríkt um skrána; hún var einungis aðgengileg stofnfjáreigendum sparisjóðsins og mátti hvorki afhenda hana né afrita. Kjarninn birtir nú stofnfjáreigendaskrána í heild sinni samhliða fjórtándu útgáfu miðilsins.

Í skránni má sjá hvernig stofnfjárbréf sjóðsins gengu kaupum og sölum árin fyrir fall hans. Þar má glöggva sig á stöðu stofnfjáreigenda í lok árunna 2007, 2008 og 2009 og í lok apríl 2010 þegar Fjármálaeftirlitið tók Sparisjóðinn í Keflavík formlega yfir. Stofnfjárupphæð á hverjum tíma miðast við nafnvirði bréfanna.

Markaður með stofnfjárbréf var gríðarlega ógagnsær og litlar upplýsingar veittar um kaupendur og seljendur, enda bréfin ekki skráð á markað. En með einföldum reikni-aðferðum er hægt að tengja saman kaupendur og seljendur, ekki síst síðasta árið fyrir hrun sjóðsins þegar lítil viðskipti voru með stofnfjárbréf hans.

Litlar upplýsingar eru fáanlegar um gengi stofnfjárbréfa en nokkrar stærðir eru þekktar í þeim efnum. Við stofnfjárukningu Sparisjóðsins í Keflavík í desember 2007 bauðst þáverandi stofnfjáreigendum að kaupa meira stofnfé á genginu 2,17. Gengi stofnfjárbréfanna á frjálsum markaði mánuðinn á undan var 7,7, en strax í byrjun árs 2008 tók gengið dýfu sem varaði út árið. Til að mynda var gengi stofnfjárbréfa í Sparisjóðnum í Keflavík í júlí 2008 komið niður í 2,44. Þess ber að geta að gengi stofnfjárbréfa tók stökk við stofnfjárútboð sjóðsins.

Kaupfélagsstjóri seldi kaupfélaginu stofnfé árið 2008

Kaupfélag Suðurnesja var á meðal stærstu stofnfjáreigenda í Sparisjóðnum í Keflavík. Í lok árs 2007 átti félagið liðlega 404 milljóna króna stofnfé í sjóðnum á nafnvirði, að því er fram kemur í stofnfjáreigendaskrá hans. Í lok árs 2008 hafði stofnfjáreign kaupfélagsins hins vegar hækkað um röskar 47 milljónir króna.

„Landsbankinn, sem tók yfir skuldbindingar og eignir Sparisjóðsins í Keflavík eftir að hann varð allur, felldi í lok árs 2011 niður öll lán sem veitt voru til stofnfjárkaupa í sjóðnum.“

Kjarninn óskaði eftir upplýsingum um seljendur stofnfjárins og á hvaða gengi viðskiptin hefðu farið fram, hjá Ómari Valdimarssyni, framkvæmdastjóra Kaupfélags Suðurnesja. Hann kvaðst engar upplýsingar geta veitt um umrædd viðskipti, kaupfélagið væri bundið trúnaði gagnvart seljendum.

Hann upplýsti þó að hann hefði sjálfur selt kaupfélaginu stofnfjárbréf í byrjun árs 2008 á genginu 3,05. Ómar starfaði þá sem fjármálastjóri Samkaupa, verslanakeðju í meirihlutaeigu kaupfélagsins, en hann segir umrædd viðskipti ekki hafa verið að sínu frumkvæði. Spurður um upphæð stofnfjárins kvaðst hann ekki reka minni til þess hver hún hefði verið.

Samkvæmt stofnfjáreigendaskránni seldi Ómar allt stofnfé sitt í Sparisjóðnum í Keflavík árið 2008, ríflega tvær milljónir króna að nafnvirði. Framkvæmdastjórinn tók lán hjá Landsbankanum fyrir hluta stofnfjárins í stofnfjárukningu sparisjóðsins í desember 2007. Hann segir söluandvirði bréfanna hafa farið í að niðurgreiða það lán og hann hafi ekki hagnast á viðskiptunum.

Ómar kveðst alltaf hafa haft fulla trú á Sparisjóðnum í Keflavík og hann hafi einungis ákveðið að selja stofnfjárbréfin á þessum tímapunkti þar sem hann hafi ekki talið rétt að stofna til skuldsetningar til langs tíma vegna stofnfjárkaupa.

Þess ber að geta að Landsbankinn, sem tók yfir skuldbindingar og eignir Sparisjóðsins í Keflavík eftir að hann varð allur, felldi í lok árs 2011 niður öll lán sem veitt voru til stofnfjárkaupa í sjóðnum. Það var gert í kjölfar Hæstaréttardóms vegna aukningar á stofnfé í Byr sparisjóði sem sýknaði stofnfjáreigendur af greiðslu slíkra lána. Engin slík niðurstaða lá þó fyrir á árinu 2008 þegar ofangreind viðskipti áttu sér stað. Ekki var hægt að ganga út frá neinu öðru en að greiða þyrfti öll lán.

Æðstu stjórnendur selja á meðan kaupfélagið kaupir
Ákvörðun stjórnar kaupfélagsins um að auka við stofnfé sitt árið örlagaríka 2008 er athyglisverð, ekki síst fyrir þær sakir

Áhrifamenn

Kristján Gunnarsson, fyrrverandi stjórnarformaður Sparisjóðsins, og Magnús Haraldsson, sem var staðgengill sparisjóðsstjóra og var stjórnarformaður Kaupfélags Suðurnesja.

að þáverandi stjórnarformaður Kaupfélags Suðurnesja, Magnús Haraldsson, gegndi stjórnunarstöðu hjá Sparisjóðnum í Keflavík og var staðgengill sparisjóðsstjóra á sama tíma og hefði því mátt vera kunnugt um óveðurskyin sem hrönnuðust upp yfir sjóðnum. En þar með

er ekki öll sagan sögð, því að einkahlutafélagið Fjárkaup, sem var í eigu Magnúsar, losaði sig við öll stofnfjárbréf sín í sparisjóðnum fyrir tæpar níu milljónir króna að nafnvirði þetta sama ár. Kaupfélagið keypti meira stofnfé á meðan stjórnarformaðurinn seldi.

Í ársreikningi Fjárkaupa fyrir árið 2007 eru stofnfjárbréf félagsins metin á 33 milljónir króna. Í ársreikningnum fyrir árið á eftir eru stofnfjárbréfin á bak og burt og nýr eigandi tekinn við félaginu; Inga Brynja Magnúsdóttir, dóttir Magnúsar.

Kjarninn hefur heimildir fyrir því að Kaupfélag Suðurnesja hafi verið kaupandinn að stofnfé Fjárkaupa í Sparisjóðnum í Keflavík árið 2008. Kjarninn náði ekki tali af Magnúsi Haraldssyni til að freista þess að fá þetta staðfest, en Inga Brynja Magnúsdóttir, dóttir hans og núverandi eigandi Fjárkaupa, neitaði að veita upplýsingar um viðskiptin þegar Kjarninn hafði samband við hana.

Þáverandi kaupfélagsstjóri losaði sig og fjölskylduna

En það voru fleiri kaupfélagsmenn með tengsl við Sparisjóðinn í Keflavík sem sáu sæng sína upp reidda árið 2008 og losuðu sig við stofnfjárbréf í sparisjóðnum. Sjálfur kaupfélagsstjórinn Guðjón Stefánsson losaði sig við nær öll sín stofnfjárbréf fyrir röskar tvær milljónir króna að nafnvirði árið 2008, sama ár og hann hætti í stjórn sparisjóðsins.

Kaupfélagsstjórinn

Guðjón Stefánsson, kaupfélagsstjóri Kaupfélags Suðurnesja, losaði sig við nær öll stofnfjárbréf sín. Með honum á myndinni er Magnús Haraldsson.

Útreikningar Kjarnans benda til að Kaupfélagið hafi keypt tæplega helming stofnfjárins, eða um eina milljón króna á nafnvirði.

Sonur Guðjóns, Stefán Ragnar Guðjónsson, sem starfar sem forstöðumaður innkaupa- og markaðssviðs Samkaupa, losaði sig við öll sín stofnfjárbréf árið 2008, liðlega 850 þúsund krónur að nafnvirði. Systir hans, Helga Valdís Guðjónsdóttir,

fyrirverandi sparisjóðsstjóri á Ólafsvík, og eiginmaður hennar Kristinn Jónasson, bæjarstjóri Snæfellsbæjar, losuðu sig við stofnfé fyrir sléttar tólf milljónir króna árið 2008. Kristinn átti sæti í stjórn Sparisjóðsins í Keflavík á níu mánaða tímabili árið 2007, frá því í apríl fram í desember.

Samanlögð upphæð stofnfjárbréfanna sem Guðjón Stefánsson, börn hans og tengdasonur losuðu sig við árið 2008 stemmir nánast upp á krónu við kaup einkahlutafélagsins Sólarhús, áður Másbúðir, á stofnfjárbréfum í Sparisjódnum í Keflavík þetta sama ár. Sólarhús var í eigu Guðjóns og Stefán Ragnar sonur hans átti sæti í stjórn félagsins ásamt honum. Félagið Sólarhús er gjaldþrota í dag.

Kristinn Jónasson staðfestir að félag tengdaföður hans hafi keypt umrædd stofnfjárbréf. Í skriflegu svari Kristins við fyrirspurn Kjarnans segir: „Á árinu 2008 tók ég þá ákvörðun að færa stofnbréf mín yfir í Sólarhús. Var þetta gert til þess að draga úr minni persónulegu áhættu líkt og margir aðrir gerðu á þessum tíma. Í staðinn fékk ég hlutdeild í félaginu. Bréfin voru færð yfir í félagið á markaðsgengi þess tíma sem viðskiptin áttu sér stað á sem var 2,44. Rétt er að geta þess að á þessum tíma var verðmæti þessara bréfa um tvöfalt hærra en þau lán sem þau stóðu til tryggingar fyrir.“

Í samtali við Kjarnann sagði Guðjón Stefánsson,

fyrirverandi framkvæmdastjóri Kaupfélags Suðurnesja, að ráðist hefði verið í umrædda viðskiptagjöfninga af tveimur ástæðum; til að draga úr persónulegri áhættu og til að styrkja félagið. Þá ber að geta þess að stjórn Sparisjóðsins í Keflavík samþykkti að umrædd stofnfjárbréf og lán þeim tengd yrðu færð yfir í einkahlutafélag með takmarkaða ábyrgð.

Fyrirgreiðslur til starfsmanna kaupfélagsins

Dæmi eru um að starfsmenn Kaupfélags Suðurnesja hafi fengið óeðlilegar fyrirgreiðslur hjá Sparisjóðnum í Keflavík. Í svartri skýrslu PricewaterhouseCoopers, sem Kjarninn birti samhliða fyrstu útgáfu miðilsins, eru gerðar athugasemdir

við óeðlilegar fyrirgreiðslur til einkahlutafélagsins AEG fjárfestingar.

Eigandi félagsins var Gunnar Egill Sigurðsson, forstöðumaður rekstrar-sviðs hjá Samkaupum. Félagið var einn af stærstu skuldurum Sparisjóðsins í Keflavík og skuldaði tæplega 389 milljónir króna. Í júní 2007 var lán til Gunnars, sem hann var í persónulegum ábyrgðum fyrir, fært yfir á einkahlutafélag hans. Ljóst er að slík yfirfærsla hefur verið

háð samþykki stjórnar sparisjóðsins. Veð í stofnfjárbréfum sjóðsins að nafnvirði 11,7 milljónir króna fluttust yfir í AEG samhliða láninu. Samkvæmt skýrslu PwC virðist Gunnar ekki hafa gengist í neinar persónulegar ábyrgðir vegna lána AEG.

Í apríl 2009 var erlent lán sem félagið hafði tekið í japönskum jenum og svissneskum frönskum myntbreytt í evrur með nýjum lánasamningi á um ríflega milljón evrur. Fimm mánuðum síðar var umræddu láni breytt yfir í ís-

Stór skuldari

Gunnar Egill Sigurðsson er forstöðumaður rekstrar-sviðs Samkaupa. Félag í eigu hans var einn af stærstu skuldurum Sparisjóðsins.

lenskar krónur með tuttugu prósentu afslætti á höfuðstólinn. Eftir breytinguna var höfuðstóll lánsins tæpar 163 milljónir króna en miðað við sölugengi evru á þessum tíma hefði höfuðstóllinn átt að vera 204 milljónir króna.

Einkahlutafélagið AEG var úrskurðað gjaldþrota í júlí 2010.

Kaupfélagið tapaði einum og hálfum milljarði

Miðað við þær upplýsingar sem þó eru fyrirliggjandi um gengi stofnfjárbréfa í sparisjóðnum má áætla að kostnaður Kaupfélags Suðurnesja við að auka við stofnfé í andarslitrum sjóðsins árið 2008 um ríflega 47 milljónir króna að nafnvirði, eins og fram kemur í stofnfjáreigendaskránni, hafi numið vel á annað hundrað milljónum króna. Þá má geta þess að beint tap Kaupfélags Suðurnesja á falli Sparisjóðsins í Keflavík er áætlað um einn og hálfur milljarður króna.

Þá vekur athygli að umrædd viðskipti hafi átt sér stað sama ár og Sparisjóðurinn í Keflavík var rekinn með ríflega sautján milljarða króna tapi og eiginfjárgrunnur hans lækkaði um röska tuttugu milljarða, en á vormánuðum 2008 hóf sparisjóðurinn gegndarlausu söfnun innlána inn í lífvana fjármálafyrirtæki með 27 milljarða króna kostnaði fyrir skattgreiðendur sökum neyðarlaganna.

Rannsóknarnefnd Alþingis, sem rannsakað hefur aðdraganda og orsakir erfiðleika og falls sparisjóðanna, er nú á lokametrunum með skýrslu sína. Hennar hefur verið beðið með óþreyju, enda bíða margir þess að hulunni verði svipt af því sem orsakaði fall sparisjóðakerfisins, ekki síst þúsundir stofnfjáreigenda sem margir hverjir urðu fyrir miklum fjárhagslegum búsifjum vegna vinnubragða þeirra sem þar réðu ríkjum. Enn hefur enginn þeirra verið dreginn til ábyrgðar.

N1 KORTIÐ

Árið 2012 söfnuðust
190 milljónir
punkta

Komum af stað!

N1

Ofurspenna og koðnun þjóðar

Fyrri hálfleikur: Ofurspenna

Það er óhætt að segja að íslenskt samfélag hafi snúist um fótbolta föstudaginn 15. nóvember. Um kvöldið var fyrri umspilsleikur Íslands og Króatíu á dagskrá. Í aðdraganda hans hafði umræðan að mestu snúist um að bölvja KSÍ fyrir miðasöluklúðrið, samsæriskenningar um hvort valin fyrir-tæki og einstaklingar hefðu fengið ábendingar sem tryggðu þeim miða og hvers konar illa-til-þess-fallni miðjumaður myndi leysa hægrei bakvarðarstöðuna.

Þessi neikvæðni hvarf á föstudeginum. Það var eins og þjóðin hefði tekið sameiginlega ákvörðun um það í hljóði. Eurovision-stemning var í loftinu. Fólkið sem hafði engan áhuga á fótbolta mælti sér mót við vinnufélaga, saumaklúbba eða vini til að deila spennunni með þeim. Hundruð gerðu sér ferð í Laugardalshöllina, sem búið var að breyta í sportbar sem seldi bjór og sýndi leikinn. Þangað rötudu líka fjölmargir þeirra gesta sem voru í þeim útvalda hópi sem átti miða. Samstaðan var algjör og áþreifanleg.

Stemningin á Laugardalsvelliinum meðan á leik stóð var í raun ólýsanleg. Greinarhöfundur sat í aðstöðu fyrir

blaðamenn, sem er fyrir miðri stóru stúkunni, fyrir framan heiðursstúkuna. Þar sátu Kristján Möller, sem er þekktur úr heimahéraði sínu fyrir að vera hávær og á stundum ofsafenginn áhorfandi, fyrrverandi miðvörðurinn Bjarni Benediktsson og forsætisráðherrann Sigmundur Davíð Gunnlaugsson ásamt fyrirmönnum frá knattspyrnu-samböndum Íslands og Króatíu. Þarna voru þeir einungis hluti af risastórri heild. Pólitík skipti engu máli í haust-kuldanum.

Það var einstakt að sjá íslenska áhangendur skapa útlenska stemningu. Fyrst með því að lyfta upp spjöldum sem mynduðu nafn landsins og svo með því að taka ótrúlega undir söng hins óþjála en hádramatíska þjóðsöngs okkar. Þar var tónninn sleginn. Eftir þá byrjun var aldrei eins og tæplega tíu þúsund manns fylltu hinn illa hannaða og of litla Laugardalsvöll. Lætin og samheldnin voru svo mikil að þeir hefðu alveg eins getað verið fjórum sinnum fleiri.

Frammistaða leikmanna á grænspreyjuðum vellinum, enda gras eðlilega dautt í nóvember á Íslandi, var eftir því. Þrátt fyrir mótlæti Íslendinga á borð við það að missa markahæsta mann sinn út af meiddan og hægri bakvörðinn réttilega af velli með rautt spjald náðu Króatar í raun aldrei að skapa neitt. Þeir virkuðu hugmyndasnauðir gegn gríðarlega ákveðnu íslensku liði sem minnti mun meira á varnarbuffs-liðið hans Guðjóns Þórðarsonar, sem hélt boltanum helst ekki lengur en fjórar sekúndur, en hina sóknarsinnuðu sveit sem Lars Lagerbäck hafði búið til. Guðmundur Benediktsson, sem lýsti leiknum af nánast líkamlegri ástríðu, fangaði hugmyndaleyssi Króatanna ágætlega. Í hvert sinn sem þeir reyndu að láta Ivica Olic þræða sig í gegn á hægri kantinum, sem var mjög oft, öskraði Guðmundur á Ara Frey Skúlason bakvörð: „Hann fer á vinstri Ari, hann fer alltaf á vinstri!“

Seinni hálfleikur: Koðnun

Fyrri leiknum var vart lokið þegar Ícelandair sendi út áminningu á póstlistann sinn um hvað pakkaferð til Króatíu á síðari leikinn myndi kosta. Fjölmarginir rifu upp símann á

áttunda bjór og hótuðu því hið minnsta að panta sér ferð. Hinir allra bjartsýnustu voru farnir að skoða flug og hótél-gistingu í Brasilíu næsta sumar. Vonandi hafa þeir sem gengu lengst í þeim málum keypt sér tryggingu sem gerir þeim kleift að hætta við.

Það má eiginlega segja að þjóðin hafi sjaldan orðið jafn meðvirk og hún varð um og eftir liðna helgi. Þetta minnti á kóunina með íslenska fjármálaundrinu, en augljóslega án sömu timburmannanna ef illa færi. Sá Íslendingur var vandfundinn sem spáði öðru en velgengni á skipulagsslysinu Maksimir, þjóðarleikvangi Króata. Fyrst þeir gátu ekki unnið okkur einum fleiri var ekki möguleiki að þeir gætu sigrað fullskipað lið. Fáir hugsuðu út í það að Króatar eru líklega með betri leikmenn í öllum stöðum. Það var nánast eins og við gætum unnið á viljanum einum saman.

Daginn fyrir leik birtist síðan frétt á Vísi.is um að króatísku leikmennirnir hefðu margir hverjir verið morðfullir af bjórdrýkkju eftir fyrri leikinn. Þrátt fyrir að hótelið sem Króatarnir gistu á og talsmenn landsliðsins þverneituðu fréttinni stóð síðan fast við sitt og þjóðin tók undir. Fyllerið vann enda með okkur. Það hlaut að sitja í þeim. Eftir á að hyggja sat fréttin í það minnsta í króatísku leikmönnum. Þeir fögnuðu enda með drykkjulátbragði og var tíðrætt um að ætluð ósannindi íslenskra fréttamanna hefðu gefið þeim aukakraft í aðdraganda leiksins.

Á leikdegi var múgæsingin á yfirsýningu og augu alheimsins virtust á litla Íslandi. Staðfesting á því fékkst þegar Hjörvar Hafliðason (kynntur sem Halvar Haveedersen), dagskrárstjóri Stöðvar 2 Sport, sem segist vera besta íþróttastöð í heimi, mætti í frábært viðtal hjá Sky Sport, bestu íþróttastöð í heimi. Hjörvar gerði allt rétt og klykkti út með því að segja að lið sem tapaði tvívegis fyrir Skotum ætti ekki séns gegn Íslandi.

Forseti Íslands, Ólafur Ragnar Grímsson, mætti síðan til Króatíu til að ná sér í sneið af athygliskökunni. Það var til marks um hvað áhuginn var orðinn alþjóðlegur. Ólafur Ragnar mætir bara í alvöruna.

Allan þriðjudaginn snerist allt um að skipuleggja kvöldið. Hvar ætti að horfa á leikinn, hvernig ætti að fagna eftir hann og síðast en ekki síst hvað ætti að borða yfir honum. Ljóst er að ótrúlega margir hafa fengið sömu hugmyndina, að panta sér Domino's-pítsu. Í aðdraganda upphafsspyrnu var ekki hægt að leggja fram pöntum í gegnum síma, vefsíðu né app vegna álags.

En þegar leikurinn hófst var yfirburðatilfinningin fljót að koðna og draumarnir um sumarfrí í Brasilíu að hverfa. Liðið var eins og sprungin blaðra og átti ekkert í frábæra Króata. Jafnvel eftir að þeir urðu einum færri litu þeir út fyrir að vera tveimur fleiri. Hnípin þjód virtist eiginlega skammast sín stundarkorn fyrir að hafa farið langt fram úr sér.

En svo grét Eiður Smári af einlægni í ríkissjónvarpinu og fólk fór smátt og smátt að átta sig á því hversu mikið afrek þessir strákar unnu. Þrátt fyrir að vera ekki að fara á heimsmeistaramót.

Fortíðin er frat

Vaxandi vinsældir Ford-bílanna á fyrri hluta 20. aldar sköpuðu óvænt vandamál fyrir Henry Ford. Kaupa þurfti fjögur dýr gúmmídekk undir hverja framleidda bifreið. Viðbrögð Fords voru vægast sagt róttæk.

Henry nokkur Ford, fæddur árið 1863 í Michigan í Bandaríkjunum, var stórhuga maður. Honum eru eignaðar margar mikilvægar uppfinningar, en hann umbylti bílaíðnaðinum og innleiddi nútímaaðferðir í verksmiðjur sínar, til að mynda færibaldið.

Á þriðja áratugnum var Ford orðinn vellauðugur maður, hinn frægi Model T hafði selst í milljónum eintaka og náð því marki að vera helmingur allra bíla sem framleiddir höfðu verið í veröldinni.

Bílaframleiðsla Ford teygði sig yfir sífellt stærri skerf af virðisdeðjunni, fyrirtækið var farið að framleiða stál til eigin nota og stefnan var að þurfa ekki að reiða sig á neina aðra til að útvega efnivið til framleiðslunnar. Í útþenslustefnu sinni var fyrirtækið farið að opna verksmiðjur í ýmsum heimshlutum og engin takmörk virtust vera á getu þess til að fjárfesta og stækka.

Eitt sárnaði Henry Ford þó mjög. Allir þessir bílar sem hann framleiddi og seldi þurftu dekk til að aka á. Gúmmí var á þessum tíma framleitt úr afurðum gúmmitrésins og með vaxandi vinsældum sjálfrennireiðarinnar var eftirspurnin eftir þessari hrávöru sívaxandi. Breskir og hollenskir athafnamenn voru með kverkatak á gúmmíðnaðinum, höfðu komið upp víðtækri gúmmíframleiðslu í Austur-Asíu og valt að yfir áður blómstrandi gúmmíðnaðinn í Suður-Ameríku, aðallega Brasilíu. Gúmmí var risastór útgjaldaliður í annars sérlega hagkvæmri bílaframleiðslu Ford-verksmiðjanna.

Trúr sínum innri frumkvöðli ákvað Ford að snúa spilinu sér í hag. Hann réði árið 1929 Brasilíumann að nafni Villares til að leita að hentugu landi í Amazon-frumskóginum til gúmmíframleiðslu. Að undirlagi Villares festi Ford kaup á 25.000 ferkílómetra landi (næstum ¼ af stærð Íslands).

Þangað sendi hann her verkfræðinga til að koma upp ræktarlandi undir gúmmitré. Stórvirkar vinnuvélar ruddu skóglendið og hófust handa við að byggja bæ að amerískri fyrirmynd, ásamt raforkuveri, nýstárlegu sjúkrahúsi, bókasafni og golfvelli. Þegar íbúafjöldi bæjarins jókst komu

„HISTORY IS BUNK“

Henry Ford var með munninn fyrir neðan nefið og er enn í dag vinsælt að vitna í orð hans. Ein af hans frægu setningum er: „History is bunk“ eða „Fortíðin er frat“; með öðrum orðum þýðir ekki að dvelja við það sem orðið er.

Ford tapaði á núvirði um 25 milljörðum króna

á gúmmíævintýrinu, fjárhæð sem myndi duga til að reka allt íslenska menntakerfið í hálf tít eða svo. Þrátt fyrir niðurlægjandi slakt gengi voru þetta fjárhæðir sem ekki skiptu þennan mikla auðjöfur neinum sköpum, því auðæfi hans áttu enn eftir að margfaldast á farsælum ferli hans.

einnig klæðskerar, verslanir, bakarí, slátrrarar, veitingastaðir, skósmiðir og önnur þjónusta. Model T bílar óku um malbikuð stræti Fordlandíu, djúpt inni í Amazon-frumskóginum.

Treysti verkfræðingunum

Þrátt fyrir rikuleg útgjöld við uppbyggingu verkefnisins réði Ford enga plöntufræðinga til að starfa á nýlendu sinni heldur treysti verkfræðingum sínum alfarið fyrir ræktuninni. Með enga þekkingu á ræktun gúmmítrjáa, ákváðu þeir að gróðursetja um 500 tré á hektara, í stað 20 eins og náttúran tíðkaði.

Á nýlendunni buðust brasilískum verkamönnum 37 sent á dag fyrir vinnuna, um tvöfalt hærra laun en þeir áttu að venjast. Það var því hægðarleikur að fá vinnandi hendur á staðinn og fluttu vinnumenn inn í smekkleig lítil einbýlishús bæjarins. Starfið hjá Ford var þó ekki án skuldbindinga.

Henry Ford aðhylltist strangar hugmyndir um heilbrigðan lífsstíl og ætlaðist til þess sama af starfsmönnum sínum. Á matsölustöðum Fordlandíu voru einungis í boði bandarískar veitingar, sem brasilískir verkamenn áttu í erfiðleikum með að venja sig á. Á frídögum voru starfsmenn látnir sækja samkomur að bandarískri fyrirmynd, svo sem ljóðalestur, dansæfingar og söngvakvöld.

Ekkert áfengi

Áfengi var stranglega bannað í Fordlandíu, líka inni á heimilum verkamanna, og varðaði brottrekstur úr starfi. Konum var líka óheimilt að heimsækja innfædda vini sína. Fyrir utan yfirráðasvæði fyrirtækisins urðu til krár og vændishús sem vinnumenn sóttu heim þegar þeir höfðu ekki skyldum að gegna.

Þetta var þó ekki stærsti vandinn sem steðjaði að þessu litla „útópíska“ samfélagi. Jarðvegurinn á svæðinu var ekki nógu frjósamur til að fæða gúmmí-græðlingana, þeir uxu hægt og illa. Sveppa-sýking herjaði á þau tré sem komust á legg.

Vinumenn látnir vinna eftir bandarískum venjum, frá klukkan níu til fimm, en það hentaði þeim illa því þeir voru vanir að taka síestu yfir daginn til að forðast mesta hitann.

Upprisa verkamannanna

Í desember 1930

fengu verkamenn nóg og hófu mótmæli í mötuneytinu. Mótmælin snerust fljótlega í uppreisn og óeirðir. Bandarískir stjórnendur Fordlandíu flýðu til híbýla sinna, sumir inn í skóginn og aðrir um borð í báta þar sem þeir gátu siglt í skjól frá hræringunum.

Brasilíski herinn mætti á svæðið þremur sólarhringum síðar og skakkaði leikinn. Húsnæði og vélakostur Fordlandíu hafði verið leikinn grátt en fyrirtækið stóðst áhlaupið og starfsemi var fram haldið skömmu síðar, þó að vandamálin varðandi gúmmíframleiðsluna hefðu ekki verið leyst.

Ford réði loks plöntufræðing til starfa í Fordlandíu árið 1933. Sá reyndi að bjarga málunum en komst að þeirri niðurstöðu að landið væri á allan hátt ómögulegt til ræktunar gúmmítrjáa.

Enginn veitti því eftirtekt að fyrri eigandi landsins sem

Ford hafði keypt hét af undarlegri tilviljun Villares, raunar sá hinn sami og Ford hafði ráðið til að velja landsvæði undir verkefnið. Honum hafði verið selt illræktanlegt land og Fordlandíu-draumurinn stefndi í glötun.

Henry gamli Ford vissi manna best að enginn verður óbarinn biskup. Í stað þess að gefast upp festi hann kaup á öðru landsvæði, 50 kílómetrum nær strönd, og hófst handa upp á nýtt. Belterra nefndist nýi fyrirmyndarbærinn og landsvæðið sem hann stóð á var mun hentugra til gúmmítrjáa-ræktunar en Fordlandía. Flutt voru inn fræ frá Asíu sem gáfu af sér annað afbrigði af gúmmítrénu, með meiri mótstöðu gegn sveppasýkingum.

Tækniþróun bindur enda á fyrirætlanir

Belterra lofaði betri árangri en Fordlandía en engu að síður var niðurstaðan óviðunandi. Á næstu tíu árum varð hámarks-framleiðslan aðeins 750 tonn af hrágúmmíi, langt frá markmiðum Ford sem hljóðuðu upp á 38.000 tonn.

Máske hefðu þessar tilraunir á endanum borið ávöxt, en eins og gjarnan gerist var það tækniþróunin sem batt enda á fyrirætlanir Henrys gamla. Á meðan á þessu stóð voru vísindamenn í óða önn að þróa gervigúmmí (sem við þekkjum í dag sem venjulegt gúmmí) úr hráolíu. Á fimmta áratugnum var það orðið nothæft og lagði náttúrulega gúmmí-iðnaðinn að velli á nokkrum árum. Árið 1945 gafst Ford upp á fyrirætlunum sínum og hætti alfarið að framleiða gúmmí. Landsvæðið sem keypt hafði verið var selt brasilískum yfirvöldum fyrir slikk.

Fangar í fréttum í Rússlandi

Seint í október voru tíu ár liðin frá handtöku Mikhails Khodorkovskí, forstjóra Jukos-olíufélagsins rússneska, sem vakti heimsathygli á sínum tíma. Hann var dæmdur í átta ára fangelsi og svo ákærður aftur fyrir annað brot og dæmdur til enn lengri fangelsisvistar. Að óbreyttu losnar hann úr fangelsi eftir tæp fjögur ár, árið 2017. Þá verður hann 54 ára gamall. Í tilefni af tíu ára vist bak við lás og slá skrifaði Khodorkovskí grein í New York Times og lýsti tilfinningu þess sem hefur verið tekinn úr umferð, slitinn úr tengslum við atvinnu, frama og fjölskyldu. Daginn áður birti Financial Times viðtal við hann undir fyrirsögninni „Dagur í lífi Mikhails Khodorkovskí“ – fyrirsögnin er tilvísun í bókina sem gerði Solzhenitsyn heimsfrægan, Dag í lífi Ivans Denisovitsj.

Úrskurður fallinn

Þó að Mannréttindadómstóllinn í Strassborg hafi í sumar fellt úrskurð um mál Khodorkovskís og komist að þeirri niðurstöðu að ekki sé hægt að líta svo á að um pólitískan dóm hafi verið að ræða ríkir lítill vafi í huga þeirra sem þekkja til málsins að svo sé. Khodorkovskí og stuðningsmenn hans hafa líka frá upphafi hamrað á þessari túlkun og það er fjarri því, þótt hann sjálfur hafi ekki séð annað í áratug en fangaklefa, réttarsali og fangabúðir, að hann hafi horfið af almannavettvangi. Stuðningsmenn hans hafa orðið öflugri ef eitthvað er og reglulega er minnt á hann í fjölmiðlum innan og utan Rússlands. Af grein hans í New York Times er auðvelt að draga þá ályktun að hann ætli sér töluvert hlutverk í rússneskum stjórnámálum þegar hann losnar. Hann vísar til Nelsons Mandela og bendir á hvernig hann hafi umgengist valdhafana þegar hann losnaði eftir þrjátíu ára fangavist: „Snilligáfa Mandela birtist í því að í stað þess að loka á þá sem höfðu haldið honum hélt hann dyrunum opnum og bauð þeim að koma út með sér.“ Þótt Khodorkovskí tali um að „hreyfingin“ verði að sækja innblástur til Mandela er auðvelt að sjá að hann horfir fyrst og fremst sjálfur til Mandela sem fyrirmyndar fyrir sig.

Snúa til baka?

Kemur sá dagur í Rússlandi að fangar Pútíns snúi til baka og taki völdin? Rússland er ekki réttarríki – nema kannski að hluta. Einstaklingurinn er ekki í sterkri stöðu gagnvart ríkinu. Það er þó ekki svo að andstæðingar stjórnvalda séu hundeltir og geti búist við hinu versta hvenær sem er. Það er jafnvel hægt að halda því fram að þeim takist stöðugt að gera lítið úr stjórnvöldum og sýna þau í vandræðalegu ljósi.

Dagana sem ég er í Moskvu er mikið rætt um bréf Nadezhdu Tolokonnikovu, sem hefur setið í fangelsi í Mordóvíu, um 500 kílómetra suðaustur af Moskvu. Fangelsið sem hún situr í er eitt af sautján slíkum á vel afmörkuðu skógi vöxnu svæði sem hefur verið að mestu óbreytt frá því á dögum Gúlagsins. Tolokonnikova, sem er önnur kvennanna úr Pussy Riot sem voru dæmdar til tveggja ára betrunarvistar í fyrra fyrir óspektir í kirkju, sendi langt bréf úr fangelsinu þar sem hún lýsti aðstæðum þar – og þær eru vægast sagt hrikalegar. Að vísu eru fangar ekki látnir vinna erfiðisvinnu svangir og illa klæddir eins og á dögum Gúlagsins en í fangelsinu – sem með réttu ætti að

kalla fangabúðir – ríkir þó ekkert annað en vinnubrælkun. Fangarnir þurfa að vinna allt að sextán klukkutíma á dag og til að halda öllum réttindum og óskertum matarskammti þarf hópurnir að skila ákveðnum vinnuafköstum. Þar sem vinnuafköst miðast við hópinn baka þeir fangar sem standa sig ekki sér óvild hinna. Tilfinningin sem bréfið vekur og sem margir fyrrverandi fangar hafa staðfest er að réttarstaða fanganna sé meiri í orði en á borði. Staðreyndin virðist vera sú að fangelsisýfirvöld geti farið sínu fram án þess að þurfa að hafa minnstu áhyggjur af afleiðingum slíks fyrir sig. Fangarnir geta búist við hverju sem er, allt frá því að þeim sé gert lífið leitt frá degi til dags til pyntinga.

Annað bréf

Eftir miðjan október sendi Tolokonnikova annað bréf sem dagblaðið Novaja Gazeta birti. Það vakti minni athygli en það fyrra og af einhverjum ástæðum var það ekki samstundis þýtt og birt utan Rússlands. Khodorkovskí virðist hafa stolið senunni með tíu ára afmælinu. Og svo hverfur Tolokonnikova.

ÍTAREFNI

Dagur í lífi Mikhails
Khodorkovskí

Á vef FT Magazine

Grein
Khodorkovskís

Á vef New York Times

Bréf Nadezhdu
Tolokonnikovu

Á vef N+1

Fangasamtök Olgu
Romanovu
(rússneska)

Á zekov.net

Pussy Riot í Frelsa-
kirkjunni í Moskvu

Á youtube

Smelltu á fyrirsagnirnar
til að lesa ítarefnið

Fangelsisýfirvöld leyfa engin samskipti við hana og það er ekki fyrr en tíu dögum síðar, miðvikudaginn 6. nóvember, að í ljós kemur að hún hefur verið færð í nýjar búðir, lengra frá Moskvu, við þorpið Nizhni Ingash í Krasnojarskí Kraj. Það er Síbería, rúma 700 kílómetra vestur af Bajkal-vatni.

Þessi staðsetning mun gera stuðningsmönnum Tolokonnikovu erfiðara fyrir að fylgja henni eftir og sýna aðstæðurnar sem hún og samfangar hennar búa við. En hún stöðvar ekki neitt. Sú heimsathygli sem málið hefur fengið gerir að verkum að allt sem yfirvöld taka sér fyrir hendur til að bregðast við eða reyna að draga úr athyglinni hefur öfug áhrif.

Olga Romanova er einn leiðtoga samtaka sem heita því skemmtilega nafni „Sitjandi Rússland“, en nafnið vísar til þeirra sem sitja inni. Félagar í samtökunum eru fólk sem ýmist þekkir innviði rússneskra fangelsa af eigin raun eða á náin skyldmenni, foreldra, börn, systkini eða maka sem sitja bak við lás og slá. Samtökin hafa það markmið að bæta réttarstöðu fanga. Ekki er gerður mannamunur eftir því fyrir hvað menn sitja inni, en flestir þeirra aðstandenda sem koma á reglulega fundi samtakanna eru að vinna í málum fólks sem hefur ýmist fengið furðulega þunga dóma miðað við afbrotið eða verið dæmt fyrir litlar eða engar sakir.

Olga Romanova varð þjóðþekkt fyrir á þessu ári þegar hún gerði sér lítið fyrir og fékk eiginmann sinn, sem hafði verið dæmdur til nokkurra ára fangelsisvistar fyrir fjárdrátt, leystan úr haldi og dómi hans hnekkt að hluta. Mál hans var dæmigert rússneskt sakamál tengt viðskiptum. Hann var dæmdur til átta ára fangavistar fyrir fjárdrátt, þjófnað og peningaþvætti í tengslum við atvinnustarfsemi sem hann kom að sem fjárfestir. Í flestum vestrænum ríkjum væri spurningin um dóminn ef til vill fyrst og fremst um sekt mannsins eða sakleysi en þar sem viðskiptaumhverfi í Rússlandi og sumum öðrum þeirra ríkja sem áður voru hluti af Sovétríkjunum er vægast sagt sérkennilegt, reglur iðulega óljósar og margt viðgengst sem byggir ekki beint á löghlýðni er spurningin um sekt eða sakleysi í Rússlandi ekki síður um

tengsl fólks við valdhafana. Sá sem leggur net sín ekki rétt er líklegur til að fá yfirvöld upp á móti sér. Vopn þeirra er lög og reglur. Valdamikill andstæðingur er líklegri ástæða fyrir því að einstaklingar í viðskiptum lenda í vandræðum í réttarkerfinu heldur en spurningin um það hvort þeir hafi gert eitthvað af sér og þá hvað. Þess vegna getur vel verið að eiginmaðurinn, Koslov, sé sekur um eitthvað, sjálfsagt er hann það, en hann gæti hæglega verið saklaus. Enginn lítur á dóm í málum af þessu tagi sem staðfestingu sektar, hann staðfestir einungis að hinn dæmði hafi klúðrað sínum málum.

Ógöngur

Khodorkovskí, Tolokonnikova og Romanova sýna öll, hvert með sínu móti, í hvers konar ógöngur rússnesk stjórnvöld eru komin gagnvart frjálslyndu fólki og einkum gagnvart þeim sem sýna viðleitni til andófs. Þó að það sé vissulega fráleitt að líkja Rússlandi Pútíns almennt við Sovétríki Stalíns er merkilegt að sjá hversu ónæm rússnesk yfirvöld virðast vera gagnvart samanburðinum í þeim atriðum þar sem hann á við. Andstaða þeirra við að viðurkenna og vernda réttarstöðu einstaklinga er gott dæmi um þetta. Annað einkenni rússneska réttarkerfisins sem minnir á stalínisma er hin opna hugtakanotkun löggjafans, sem gerir dómstólum kleift að finna leiðir til að dæma fólk fyrir nánast hvað sem er. Á tímum Stalíns var 58. grein hegningarlaganna stöðugt notuð (með mismunandi undirgreinum) til að koma lögum yfir andófsmenn. Stundum heldur fólk að í Sovétríkjum Stalíns hafi fólk verið fangelsað án dóms og laga en svo er ekki. Oftast var lagabókstafnum fylgt nákvæmlega. En bókstafurinn rúmaði margt.

Þegar maður spjallar við fólk eins og Romanovu eða les það sem kemur frá samviskuföngunum (samkvæmt lista Memorial-samtakanna eru að minnsta kosti 70 manns í fangelsi í Rússlandi í dag af pólitískum ástæðum) heyrir maður þó ekkert nema bjartsýni. Þrátt fyrir allt ríkir sú tilfinning að stjórnvöld séu að verða undir í þessari baráttu – geti ekki haldið áfram á sömu braut. En maður skyldi þó engu spá.

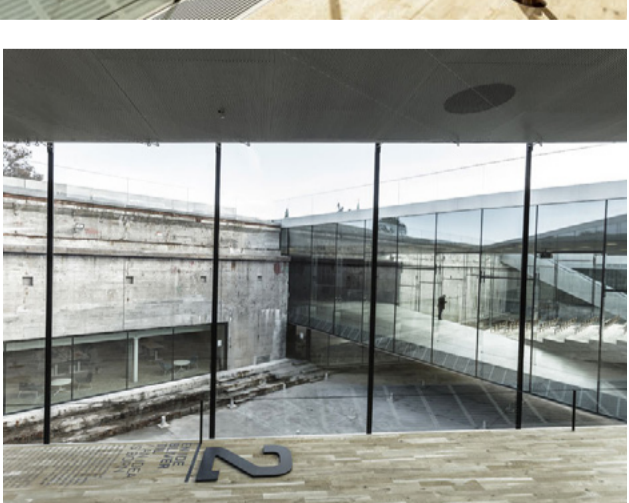
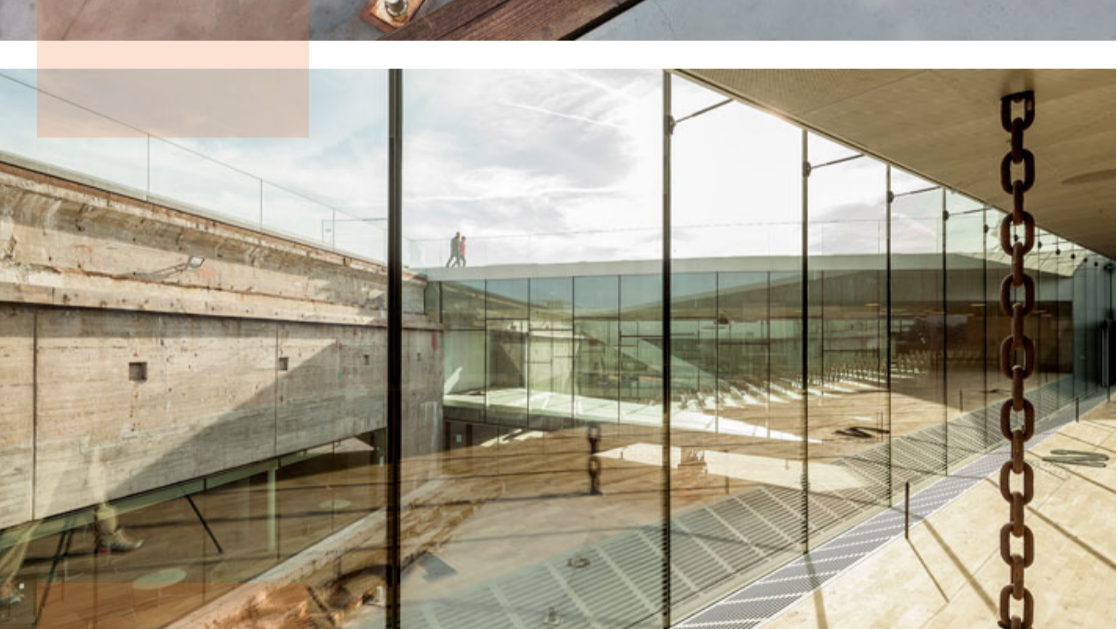
Byggingar eins og fjöll og firnindi

ARKITEKTÚR

Arnhildur Pálmadóttir
Arkitekt hjá
Hönnunarsmiðjunni

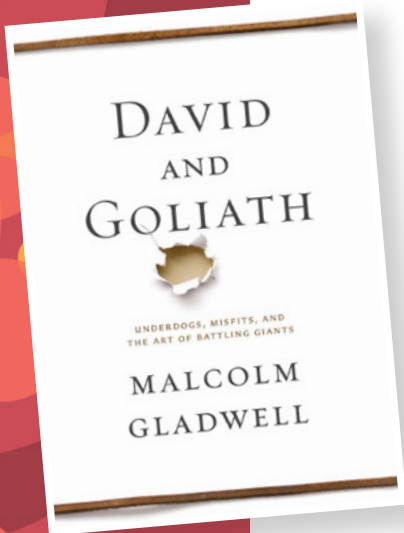
Danska arkitektastofan BIG er þekktust fyrir háhýsi, framsæknar hugmyndir og byggingar sem líta út eins og fjöll. Þess vegna er athyglisvert að skoða eina af nýjustu byggingum hennar, sem hýsir Danska siglingasafnið (Handels- og Söfartsmuseet) sem nýlega var opnað. Safnið er við Krónborgarkastala á Helsingjaeyri, sem kemur fyrir í sögunni um Hamlet eftir Shakespeare. Kastalinn, sem er í endurreisnarstíl, er einn af þeim merkilegustu í Norður-Evrópu og er á skrá UNESCO yfir menningarminjar. Aldrei kom til greina að hanna stóra áberandi byggingu á svæðinu, þar sem strangar skipulagsreglur banna að útsýni að kastalanum sé skert. Safnið var því byggt neðanjarðar, í kringum og að hluta til ofan í gamalli þurrkví, og hæsti hluti byggingarinnar er glerhandriðið sem liggur meðfram barmi þurrkvíarinnar.

Fyrstu hugmyndir snerust um að nota kvíina sem ramma í kringum bygginguna en í staðinn var ákveðið að kvíin fengi að halda sér og eru upphaflegir veggir hennar notaðir sem rammi í kringum aðalinngang safnsins. Á botni hennar geta gestir upplifað hversu umfangsmikil skipasmíðin hefur verið. Brýr tengja saman ólíka hluta safnsins auk þess sem þær tengjast stígakerfi svæðisins. Sikksakkbrú leiðir gesti að aðalinnganginum. Í safninu er hægt að læra um siglingasögu Danmerkur í víðum skilningi, allt frá fiskveiðum, landkönnun og verslun til hernaðar. Sýningarrými eru samliggjandi en á safninu er einnig að finna fyrirlestrasal, kennslurými, skrifstofur og kaffihús sem öll opnast út í botn þurrkvíarinnar sem er orðin að útisvæði. Form brúanna og sú staðreynd að öll gólf sýningarinnar eru hallandi veita gestum þá upplifun að þeir séu staddir á hafi úti. Umhverfið í kringum bygginguna var hannað af stofunni KiBiSi, sem leikur sér að mors-stafrófinu, en bekkirnir sem líkjast bryggjupollum eru formaðir eins og punktar og strik og mynda þannig leyndardómsfullar setningar. Eins og svo oft hjá BIG-arkitektum er efnisval og form frekar einfalt og hrátt en útfærslurnar og skipulag byggingarinnar magna upplifun gestanna þegar þeir ferðast um svæðið.

Gladwell stendur ekki undir væntingum

BÆKUR
Dögg Hjaltalín

Einn af uppáhaldsrithöfundum mínum er Malcolm Gladwell, höfundur bóka á borð við Outliers og The Tipping Point. Ég var búin að bíða eftir nýjstu bók hans með óþreyju enda eru oftast meistaraverk á ferð. Bókin David and Goliath: Underdogs, Misfits, and the Art of Battling Giants er því miður ekki eitt slíkt.

Inngangur bókarinnar er mjög skemmtilegur og fræðandi og gefur fyrirheit um áhugaverðan lestur. Gladwell notar Biblíusöguna um viðureign Davíðs og risans Goliáts og fjallar um hvernig vanmat getur orðið til þess að þeir sigurstranglegri vinni ekki endilega. Einnig er sagt frá því hvernig venjulegt fólk getur háð baráttu við risa og unnið þrátt fyrir að líkurnar hafi ekki verið því í vil í upphafi.

Fyrsta sagan í Davíð og Goliát fjallar um öreyndan körfuboltaþjálfara sem nær góðum árangri með því að nálgast körfubolta úr frá leikreglum sem hann þekkir frá því að spila krikket og fótbolta, en hann hefur aldrei spilað körfubolta á ævinni. Hann lætur lið sitt spila eftir óhefðbundnum leikaðferðum og kemur þannig andstæðingnum á óvart.

Ein áhugaverð frásögn í bókinni fjallar um hversu góðir foreldrar eru í samhengi við tekjur. Samkvæmt rannsókn í Bandaríkjunum vaxa gæði foreldra með tekjum þar til árstekjur hafa náð 75.000 Bandaríkjadöllum, rúmlega níu milljónum íslenskra króna. Ef tekjurnar eru hærrí en 75.000

Malcolm Gladwell segir
frá baráttu Davíðs og
Golíat á TED-fyrirlestri

Bandaríkjadalir dregur aftur úr gæðum foreldranna með auknum tekjum, þar sem vinnan tekur of mikinn tíma frá fjölskyldunni hjá þeim tekjuhæstu. En sögurnar sem koma þar á eftir eru ekki jafn áhugaverðar og eru frekar langsóttar nokkrar.

Dæmisögur Gladwells samanstanda af raunverulegum atburðum sem hann fléttar vísindalegar staðreyndir, sálfræði

og menningu saman við á listilegan hátt. Sérstaða hans felst í því að ögra viðteknum hugsunarhætti og benda lesendum á það sem reynist réttara. Til dæmis tekur hann fyrir mýtuna um að fámennir bekkir gefi af sér betri nemendur, en í bókinni kemur fram að þessar tölur eigi einungis við á Grikklandi og Íslandi samkvæmt rannsóknum. Í öðrum löndum sé ekki mælanlegur munur á árangri nemenda eftir stærð bekkja.

Þessi upptalning hér að framan er því miður nánast tæmandi fyrir það sem vakti athygli mína í bókinni, en strax í upphafi voru kaflarnir byggðir of mikið á sögulegum atburðum og of lítið á fræðandi og nýju efni.

Bókin er allt of löng miðað við innihald og nokkrar áhugaverðar sögur inni í sögunum duga ekki til að halda söguþræðinum spennandi né lifandi.

Davíð og Golíat Gladwells fær fjórar stjórnur af fimm mögulegum á vefsíðu Amazon.com og hafa 377 manns tjáð skoðun sína. Það sýnir að margir aðdáendur Gladwells eru ánægðir með sinn mann, þannig að kannski voru væntingar mínar of miklar.

Malcolm Gladwell
talar hjá Google

facebook Leita að fólki, stöðum og hlutum Thorlaug Heim

Almennt Öryggi

Friðhelgi

Timeline and Tagging

Blocking

Tilkynningar

Farsími

Fylgjendur

Viðbætur

Ads

Greiðslur

Þjónustuborð

Friðhelgisstillingar og verkfæri

Hver getur séð efnið mitt?	Hver getur séð efnið þitt í framtíðinni?	Sérnsíðið	Breyta
	Fara yfir allt efni sem þú ert merkt/ur á		Nota athafnaskrá
	Takmarka þann hóp sem getur skoðað efni sem þú hefur deilt með vinum vna eða almenningi?		Takmarka eldri innlegg
Hver getur haft samband við mig?	Hver getur sent þér vinarbeiðni?	Allir	Breyta
	Skilaboð frá hverjum vil ég að séu sett í Innhólfib?	Stöðluð síun	Breyta
Hver getur flett mér upp?	Who can look you up using the email address you provided?	Vinir vna	Breyta
	Who can look you up using the phone number you provided?	Vinir vna	Breyta
	Viltu að aðrar leitarvélar tengist tímalínunni þinni?	Off	Breyta

FRÍÐHELGISSTILLINGAR OG VERKFÆRI

Friðhelgisstillingarnar (e. Privacy settings) eru einn mikilvægasti hluti þess að laga Facebook að notandanum. Hér er dæmi um uppsetningu á meðalstífum friðhelgisstillingum.

Tímalína og tagganir (e. Timeline & Tagging)

Eins og áður verður hver og einn að finna stillingar við hæfi, en hér er dæmi um meðalþrönga stillingu friðhelginnar á Facebook.

Fleiri möguleikar eru til að sérsníða Fésbókarviðmótið og þar með netnotkun sína en að síðustu er netnotendum bent á liðinn „Þjónustuborð“ (e. Service Desk) neðst undir Friðhelgisstillingum, en þar er að finna yfirlit um það hvernig Facebook tekur á þeim færslum sem maður hefur séð ástæðu til að tilkynna (mögulega vegna efnis sem ekki hæfir þeim 13 ára notendum sem Facebook skilgreinir sem fullgilda netborgara).

Hér er til gagns og gamans skjáskot af þjónustuborði. Ef um mjög vafasamt efni er að ræða mælir undir-

rituð með því að tilkynna beint til Facebook, ekki til efnishöfundarins Sé hins vegar um gáleysi eða óvarlegan munnsöfnuð að ræða, sem er líklegt að viðkomandi fjarlægji sjálfur, er betra að benda viðkomandi á að um-mælin hafi ekki verið við hæfi. Athugið þó að þar með eruð þið búin að koma fram undir nafni og oft og tíðum þýðir það rafrænar hefndaraðgerðir á móti. Því er nafnlaus tilkynning til Facebook jafnan öruggasti kosturinn í þeim tilvikum þegar upp kemur efni sem ekki stenst staðla um siðaða þjóðfélagsumræðu.

Að lokum óskar blaðamamaður Fésbókarnotendum góðs gengis og gleðilegrar samfélagsmiðlunar og mun svara frekari spurningum lesenda eftir bestu getu á Fésbókar-síðu sinni [facebook.com/thorlauga](https://www.facebook.com/thorlauga). Ég bendi ókunnugum á takkann „Fylgja“ (e. Follow) sem er góð lausn fyrir þá sem eru masgjarnir á Facebook en vilja ekki endilega bindast hverjum sem er vinaböndum.

facebook Leita að fólki, stöðum og hlutum Thorlaug Heim

Almennt Öryggi

Friðhelgi

Timeline and Tagging

Blocking

Tilkynningar

Farsími

Fylgjendur

Viðbætur

Ads

Greiðslur

Þjónustuborð

Timeline and Tagging Settings

Hver getur sett efni á tímalínuna mína?	Hver getur birt efni á tímalínuna þína?	Vinir	Breyta
	Review posts friends tag you in before they appear on your timeline?	Virkt	Breyta
Who can see things on my timeline?	Review what other people see on your timeline		View As
	Vinir; Except: Takmarkað, Okunnugir: s you've been tagged in on your timeline?		Loka
		Sérnsíðið	
	Hver getur séð innlegg frá öðrum á tímalínunni þinni?	Sérnsíðið	Breyta
How can I manage tags people add and tagging suggestions?	Viltu fara yfir merkingar sem aðrir setja á þitt eigið efni áður en þær birtast á Facebook?	Virkt	Breyta
	When you're tagged in a post, who do you want to add to the audience if they aren't already in it?	Sérnsíðið	Breyta
	Hver sér upptæstingur fyrir merkingar þegar myndir sem líta eins og þú eru settar inn? (Þessi valmöguleiki er ekki ennþá í boði)	Unavailable	

facebook Leita að fólki, stöðum og hlutum Thorlaug Heim

Almennt Öryggi

Friðhelgi

Timeline and Tagging

Blocking

Tilkynningar

Farsími

Fylgjendur

Viðbætur

Ads

Greiðslur

Þjónustuborð

Þjónustuborð

Tilkynningar

Here you'll find the status of content you've reported, inquiries or requests you've made, or your content that someone else reported. We'll let you know if we need any information from you or when we've made a decision.

Saga

You reported [redacted] comment for containing hate speech or symbols.	[redacted] removed this comment
You reported Fuck Me & Suck Me for containing nudity or pornography.	This page was removed
You reported Drtay Hckr's tímalínu for posting inappropriate content.	This timeline was removed
You reported Taylan Erdem's tímalínu for posting inappropriate content.	This timeline wasn't removed
You reported Yunus Emre Çalıřkan's tímalínu for posting inappropriate content.	This timeline wasn't removed
You reported Nicole Ashley's tímalínu for posting inappropriate content.	This timeline was removed
You reported AYank Cantix's tímalínu for posting inappropriate content.	This timeline wasn't removed
You reported Almanca ogreniyorum-ich lerne deutsch for containing nudity or pornography.	This page was removed
You reported Selehattin Çaglak's tímalínu for posting inappropriate content.	This timeline was removed
You reported Eduardo Rangel Lopez's myndir for containing nudity or pornography.	This photo was removed

1 Spjall (160)

Jól bragðlaukanna hefjast 20. nóvember á Sjávargrillinu

Jólagrillpartí Sjávargrillsins - Harður pakki fullur af mykt, fjöllaga góðgæti sem skilar hinni sönnu upplifun yls, friðar og allsnæga. Afgreitt fyrir borðið í heild. Verð 8.700 á mann.

Sælkerapakkinn Sjávargrillsins - fjöggra rétta hátíðarblanda fjölbreytileika og ferskra hugmynda í bland við hefð. 7.900 á mann.

Litlujólín - í hádeginu eru litlujólín sem reyndar eru fullvaxin briggja rétta jólaveiða, forréttur er jólaplatti aðalréttur, kjöt- eða fiskitvenna og í eftirrétt, ris ála mandé með heltri karamellusósu með jólabragði.

Fílubomba og fínmeti - Skötuilmurinn liðast upp eftir Skólavörðustígnum á Þorláksmessu 11:30 til 16:00 Verð 4.900 á mann
Pantið tímanlega, nú þegar farið að þéttast í árlega Skötuveislu Sjávargrillsins.

20 11

SJÁVARGRILLIÐ

— SEAFOOD GRILL —

14

SKÓLAVÖRÐURSTÍGUR 14 • 101 Reykjavík
www.sjavargrillid.is • Sími 571 1100

Opunartími yfir hátíðarnar.

23. des 11:30-16:00 & frá 17:00
24. & 25. des lokað 26. des frá 17:00
31. des 11:30-16:00 & frá 17:00 1. jan frá 17:00

VIÐMÆLANDI VIKUNNAR Guðlaug Kristjánsdóttir, formaður BHM

Hætta á ferðum – mennt á að vera máttur

VIÐTAL

Magnús Halldórsson
magnush@kjarninn.is

Guðlaug Kristjánsdóttir, formaður Bandalags háskólanna (BHM), er uggrandi yfir stöðu mála í Þjóðfélaginu. Það eru ekki skammtíma-vandamál sem valda henni mestum áhyggjum heldur skortur á framtíðarsýn sem getur talist heillandi fyrir vel menntaða þjóð eins og Íslendinga. Hún óttast að háskólamenntað fólk muni flýja land í stórum stíl í mörg ár til viðbótar ef ekkert verður að gert. Þar eru bág launakjör og samkeppnisstaða við önnur lönd meðal þess sem veldur áhyggjum, ekki síst eftir gengisfall krónunnar. Háskólamenntun nýtist í öðrum löndum og því skiptir það miklu máli fyrir landið að vinnuumhverfi fyrir háskólamenntaða sé heillandi og aðlaðandi, segir Guðlaug. „Því miður eru blikur á lofti og það er full ástæða til þess að hafa miklar áhyggjur af stöðu mála.“

Skammtíma-vandinn er samt aðkallandi

Ekki er þó hægt að leggja skammtíma-vandamálin til hliðar og halda að þau leysist af sjálfu sér. Alls ekki, segir Guðlaug. Spurð hvaða þættir það séu helst sem þurfi að leysa horft til næstu mánaða á vinnumarkaði segir hún kjarasamninga augljóslega vera það sem sé aðkallandi að leysa farsælega. Þar er krafan einföld og skýr; töluverð hækkun grunnlauna, en samningsmarkmiðin eru enn í mótun. „Hvað varðar félagsmenn BHM þarf augljóslega að leiðrétta laun félagsmanna sem hafa setið eftir á undanförunum árum. Það verður krafa okkar í kjarasamningum fram undan. Það er nauðsynlegt fyrir þjóðfélagið að menntun sé metin að verðleikum og nú er tækifærið til þess að bregðast við þeirri alvarlegu þróun að ungt vel menntað fólk sé að flýja land í leit að tækifærum. Ég lít svo á að það sé grafalvarlegt mál og hækkun launa vinnur gegn þeirri þróun, þótt vitaskuld þurfi meira að koma til.“

Þrýstingur á að hækka lítið

Guðlaug segir að BHM hafi mikilvægt hlutverk við þær aðstæður sem séu uppi hér á landi, það er að tala fyrir mikilvægi góðrar menntunar á íslenskum vinnumarkaði og berjast fyrir

Langtímasýn nauðsynleg

Háskólamenntun nýtist í öðrum löndum og því skiptir það miklu máli fyrir landið að vinnumhverfi fyrir háskólamenntaða sé heillandi og aðlaðandi. „Því miður eru blikur á lofti og það er full ástæða til þess að hafa miklar áhyggjur af stöðu mála.“

„Það skiptir miklu máli að allir geirar og hópar í atvinnulífinu sýni ábyrgð og samstilling sé á milli hins opinbera og á einkamarkaði.“

Því að vel menntað fólk fái sanngjörn laun. „Staðan á vinnu- markaði er verulega slæm þegar kemur að háskólamenntuðu fólki. Það er slæmt þegar hvert skref sem fólk tekur til þess að auka menntun sína og reynslu verður minna virði. BHM hefur engan valkost annan en að fara fram á að þetta verði lagað. Fyrir utan það hafa þær aðhaldsaðgerðir sem gripið hefur verið til á vinnumarkaðnum eftir hrunið bitnað á félagsfólki okkar. Það var fullur skilningur á því að draga þyrfti saman seglin eftir hrunið en nú eru fimm ár liðin og skammtíma- aðgerðir verða að víkja fyrir langtímasýn á þessi mál. Annað getur haft mjög alvarlegar afleiðingar fyrir þjóðfélagið, þar sem þekking streymir úr landinu en er ekki notuð til þess að byggja upp innviði þess. Ísland hefur ekki efni á að leyfa þessu að gerast lengur og það þarf að snúa þróuninni við.“

Guðlaug segist finna fyrir því að mikill þrýstingur sé frá Samtökum atvinnulífsins og stjórnvöldum um að hækka laun lítið, halda hlutum í sama horfi. „Jafnvel er talað um að hækka nafnlaun aðeins um tvö prósent, sem þýðir í raun að lækka laun, skerða kjör. Það gengur ekki.“

Guðlaug segir þetta ekki vera valkost í stöðunni. Frekar þurfi að nýta tækifærið núna til þess að renna styrkari stoðum undir vinnumarkaðinn með því að skapa rétta hvata, bæði hjá hinu opinbera og á einkamarkaði. „Það skiptir miklu máli að allir geirar og hópar í atvinnulífinu sýni ábyrgð og samstilling sé á milli hins opinbera og á einka- markaði. Það hefur verið mikið launaskrið hjá ákveðnum hópum á meðan aðrir sitja eftir og upplifa kjararárnun vegna verðbólgunnar. Ég hef verið ánægð með undirbúninginn allt þetta ár fyrir komandi kjarasamninga vegna þess að áherslan hefur verið á það að afla upplýsinga frá útlöndum um hvernig gerð kjarasamninga er undirbúin. Greiningarvinnan hefur verið stórefld sömuleiðis. Þetta skiptir máli svo að allt liggi fyrir þegar að komið er að samningaborðinu. Karp fram á nætur á síðustu stundu með nýjar upplýsingar er ekki til þess fallið að ná fram góðri niðurstöðu, að mínu mati. Kjara- samningar eru mikilvægari en svo að bestu niðurstöður geti verið þvingaðar fram á síðustu stundu,“ segir Guðlaug.

Hækkun launa

Spurð hvaða þættir það séu helst sem þurfi að leysa horft til næstu mánaða á vinnu- markaði segir hún kjarasamninga augljóslega vera það sem sé aðkallandi að leysa farsælega. Þar er krafan einföld og skýr; töluverð hækkun grunnlauna.

Mikil óvissa bagaleg

Efnahagsumhverfið um þessar mundir er litað af mikilli óvissu. Fjármagnshöft, fyrirhuguð lækkun á fasteignaveðlánum, miklar erlendar skuldir þjóðarbúsins og samþykkt Alþingis á fyrirhuguðum fjárlögum fyrir næsta ár vega þar þungt.

Er ekki erfitt, þegar gengið er að samningaborðinu fyrir kjarasamninga með alla þessa vegamiklu óvissuþætti í umhverfinu, að móta samningsmarkmið og átta sig á því hvað telst vera raunhæft og hvað ekki?

„Jú, óvissan er bagaleg, svo ekki sé fastar að orði kveðið,“ segir Guðlaug. Hún segir mikilvægt að tillögur og nákvæmlega útlistuð áform verði á borðinu sem fyrst um hvað gera skuli þegar komi að lækkun fasteignaveðlána og losun fjármagnshafta. Liggja þurfi fyrir hvaða hópar í samfélaginu verði helst fyrir áhrifum, hvort sem þau verði neikvæð eða jákvæð. „Þessi atriði skipta máli, það gefur auga leið. En þá má ekki nota þessa óvissu til að vinna gegn sjálfsögðum leiðréttingum á launum. Það er frekar að stjórnvöld ættu að sýna á spilin. Hvað á að gera? Hver er stefnan? Á meðan óvissa er

FJÖLDAHREYFING SEM HEFUR MIKIL ÁHRIF

BHM er áhrifamikil fjöldahreyfing 26 aðildarfélaga. Grundvallarmarkmið bandalagsins er að efla fagstéttarfélög háskólamanna, standa vörð um samningsrétt þeirra og auka veg æðri menntunar á Íslandi. Þessi markmið eru yfirlýst opinberlega og

sérstaklega tiltekin á heimasíðu BHM. Starfsemi bandalagsins byggir þannig á tveimur meginþáttum: að menntun háskólamanna sé virt sem forsenda þróunar og framfara í íslensku atvinnulífi og að hún sé metin að verðleikum til launa.

„Sameiginlegir hagsmunir allra innan BHM er að menntun þeirra sé metin að verðleikum á Íslandi. Það er stóra markmiðið sem ég tel að þurfi að vera drifkrafturinn í starfinu.“

um svona stóra þætti mun það alltaf bitna á kjarasamningum og forsendum þeirra. Vonandi fer að sjást til lands í þessum efnum, því það eru miklir hagsmunir í húfi þegar kemur að kjarasamningunum fram undan. Ef vel tekst til gætu þeir orðið forsenda fyrir viðspyrnu á næstu misserum, sérstaklega ef mikilvægi góðrar menntunar er rækilega staðfest í kjarasamningunum.“

Hið opinbera og einkageirinn

BHM er bandalag hagsmunatengdra félaga og stéttarfélaga sem starfa að fag- og vinnumarkaðslegum málefnum félagsmanna sinna. Félagar eru um tíu þúsund og aðildarfélögin 26. Þar af er stór hluti félagsmanna starfsfólk hjá ríkinu og sveitarfélögum, en margt fólk í BHM er einnig á vinnumarkaði. Guðlaug segir að ímynd BHM, einkum þegar nálgist kjarasamninga, sé sú að fyrst og fremst séu ríkisstarfsmenn innan vébanda BHM. Svo sé hins vegar ekki. „Innan BHM er fjölbreyttur hópur fólks með góða menntun, sem starfar á ýmsum sviðum íslensks atvinnulífs. Sameiginlegir hagsmunir allra innan BHM eru að menntun þeirra sé metin að verðleikum á Íslandi. Það er stóra markmiðið sem ég tel að þurfi að vera drifkrafturinn í starfinu. Það er aukaatriði í sjálfu sér hvort fólkið er að vinna hjá hinu opinbera eða í einkageiranum.“

Óþolandi launamunur

Nú eru þúsundir kvenna innan vébanda BHM og þú ert því í góðri stöðu til þess að fylgjast með því hvernig viðhorfið gagnvart konum er í atvinnulífinu á hverjum tíma. Hvernig horfir staða kvenna í atvinnulífinu við þér?

Góður undirbúningur

„Ég hef verið ánægð með undirbúninginn allt þetta ár fyrir komandi kjarasamninga vegna þess að áherslan hefur verið á það að afla upplýsinga frá útlöndum um hvernig gerð kjarasamninga er undirbúin. Greiningarvinnan hefur verið stórefld sömuleiðis.“

„Enn mælist töluverður kynbundinn launamunur milli karla og kvenna í sambærilegum störfum og þar hallar mjög á konur. Það er algjörlega óþolandi staða. Það þarf látlaust að berjast fyrir því að konur fái í það minnsta jafn mikið og karlar fyrir sömu vinnu. Ég hef þá trú að lagabreytingar sem ætlað er að vinna gegn þessari þróun muni ekki leysa vandamálið heldur þurfi að koma til vitundarvakning í þessum málum, algjör viðhorfsbreyting. Í mínum huga er þetta eitt af stóru málunum sem BHM berst fyrir og ég hef lagt á þetta mál mikla áherslu síðan ég varð formaður. Allt sem félagið gerir þegar kemur að baráttu fyrir betri kjörum og auknum skilningi fyrir gildi menntunar, þar sem konur eru í fararbroddi, á að taka mið af þessu hagsmunamáli.“

Aðeins í iPad!

EINU SINNI VAR...

Þetta efni er aðeins aðgengilegt í iPad-útgáfu Kjarnans

Stofnun
Kjarnans
Höfnun

I GÆRMORGUN kl. 7.15 komu skipverjar á Ísleifi frá Vestmannaeyjum auga á neðansjávargos 3 sjómílur vestur frá Geirfluglaskeri. Hélt gosið í allan gærdag og þar til síðast frettist. Gys þarna á 65 faðma dýpi á Hrauninum og stendur gosmökkurinn 20 þús. fet upp í loftið eða 6 km., samkv. mælingum sem gerðar voru í gær af veðurstofunni, með radar á Keflavík og úr flugvélum. Þarna hefur myndast allt að 800 m. löng sprunga á hafsbotni og þeytir hún upp hrauni á tveim stöðum, en það er svo laust í sér að það er orðið að mestu að gjalli og ósku uppi í strökunum, en þó nokkuð stórar bombur í því. Svona hefst baksiðu-

Trúin á manninn

Svana Helen Björnsdóttir
formaður Samtaka iðnaðarins skrifar

Við erum til orðin vegna annarra. Sjálf áttum við engan þátt í því. Okkur hlotnaðist lífið sem gjöf og allt í lífinu er fengið að láni. Okkur er skammtaður tími. Um þetta hugsamur við gjarnan á allraheilagramessu sem nú er nýliðin, og þá einnig um allt það góða fólk sem gengið er og við minnumst fyrir allt það sem það gerði fyrir okkur, allt sem það var okkur í lifanda lífi. Við slíkar hugrenningar styrkist með okkur það hlutverk að vera sjálf eftir bestu getu öðrum til gagns og gleði.

Heimspækin glímur við að útskýra hver maðurinn er. Er hann agnarlítil í gangverki alheimsins, eins og hann virðist vera í augum stjarnfræðingsins? Eða er hann meistaraverk, eins og Hamlet Danaprins segir í verki Shakespeares?

Matið á manninum og hlutverki hans hefur löngum verið mótsagnakennt. Viðmið og mælikvarðar hafa verið með ýmsu móti. Svo langt aftur sem rekja má sögu mannsins hafa öfgar togast á í huga og atferli hans. Hann hefur gert sér grein fyrir smæð sinni í stórum heimi og eigin dauðleika. Maðurinn hefur numið veröld sína með hjálp vitsmuna sinna. Í huga sér hefur hann jafnframt eignast enn aðra

heima, rýmri en þá jörð sem hann byggir og stjörnum hærri.

Í kristnum skilningi er maðurinn skapaður af Guði og hefur þegið af honum vald yfir náttúrunni. Maðurinn á, innan sinna takmarkana, að bera mót höfundar síns og líkjast honum. Verk hans eiga að vera góð og leiða til góðs. Trúin á manninn er eitt af höfuðeinkennum kristindómsins og hornsteinn kristinnar bjartsýni. „Trúðu á tvennt í heimi, tign sem æðsta ber, Guð í alheims geimi, Guð í sjálfum þér,“ orti skáldið Steingrímur Thorsteinsson. Kristur boðaði

takmarkalaus möguleika mannsins og hann var bjartsýnn á eðli hans. Ef lifað er samkvæmt kristnum gildum hljótum við því að vera bjartsýn á framtíð mannsins.

Að stofna eigið fyrirtæki

Það er ekki síst í rekstri fyrirtækja sem skiptir máli að vera bjartsýnn og sjá lífið með jákvæðum augum. Að sjá færar leiðir og lausnir, sjá tækifæri og möguleika. Lífsviðhorf manns sem þannig hugsar er líklegra til að skila honum fram á við en hins sem aðeins sér hindranir og hræðist ógn. Við fæðumst bjartsýn og forvitin um lífið, þótt með árunum dofni þessir þættir hjá flestum. Framkvæmdagleðin og frumkvöðlaeðlið er oftast greinilegra hjá ungu fólki en því eldra.

Áhuginn á að gera hugmyndir að veruleika og bæta um leið heiminn er dýrmætur eiginleiki mannsins. Viðleitni hans til nýsköpunar er andsvar við stöðnun og hrörnun. Nýsköpun er hægt að ástunda á öllum sviðum lífsins, í eigin lífi til frekari þroska jafnt og til eflingar og vaxtar í fyrirtækjum.

Það eru góðar fréttir sem nú berast okkur á Íslandi að ungar konur og karlar hafi jafnan áhuga á að stofna eigið fyrirtæki. Slíkur áhugi gefur ástæðu til bjartsýni um framtíð lands og þjóðar. En miklu varðar að ungu fólki sem vill sækja fram séu búin sem best skilyrði til starfa. Þar er menntakerfið mikilvægt og þá sömuleiðis að gera sér grein fyrir að unga fólkið okkar menntar sig til starfa sem geta verið afar frábrugðin þeim sem við höfðum sjálf í huga við okkar starfsval. Könnun sem fyrirtækið Capacent gerði nú í september fyrir Samtök atvinnulífsins leiðir í ljós að tæpur helmingur fólks á aldrinum 18-24 ára hefur mikinn eða nokkurn áhuga á að stofna eigið fyrirtæki. Ekki er marktækur munur á svörum fólks eftir kyni í þessum aldurshópi. Viðhorfið er annað ef allir aldurshópar eru skoðaðir. Þá vilja 49% karla stofna eigið fyrirtæki en aðeins þriðjungur kvenna. Jafnræði

kynjanna í þessu efni meðal hinna yngri ber vott um þróun í rétta átt. Þetta vekur vonir um að í náinni framtíð megi vænta breytinga í atvinnulífinu og á vinnumarkaðnum, sem hefur til þessa verið mjög kynskiptur.

Viljinn til góðra verka

Viljinn til að stofna eigið fyrirtækið helst í hendur við viljann til að hafa stjórn á eigin lífi og móta umhverfi sitt eftir föngum. Það krefst áræðis og í því felst áhætta sem ungt og vel menntað fólk hlýtur að íhuga vel og búa sig vandlega undir. Eigi stærstu draumarnir að verða að veruleika getur reynst nauðsynlegt að fá fleiri til liðs við sig,

semja með fleira en eigin hag að leiðarljósi, afla aukins fjármagns og stofna til nýrra viðskiptasambanda. Gera áætlanir til langs tíma, aðlaga stöðugt og breyta áætlunum eftir því sem fram vindur, nýjar áskoranir vakna á hverjum degi, sigrar og ósigrar, en stefna ávallt áfram að settu marki. Aðeins þannig næst árangur. En gleði frumkvöðulsins er engu lík og lífsganga hans snýst oft ekki um að ná hæsta tindu heldur miklu heldur um að eiga tilgangsrikt líf. Þáttur í því er að láta aðra njóta árangurs með sér.

Nú reynir á að vel takist til við mótun atvinnuskilyrða og framtíðaruppbyggingu iðnaðar á Íslandi. Velferð okkar mun á því byggja og lífsskjörin á komandi árum. Ungt fólk sér tækifæri í stofnun fyrirtækja hér á landi – og það er frábært. Það má bara ekki gleymast að hafa náungakærleikann – og síðan siðvitið – með í bland við hugvit og verkvit; nýta vitsmuni mannsins til góðra verka. Þá mun okkur farnast vel.

UM HÖFUNDINN
Svana Helen Björnsdóttir er formaður Samtaka iðnaðarins. Hún skrifar pistla reglulega í Kjarnann.

„Það er ekki síst í rekstri fyrirtækja sem skiptir máli að vera bjartsýnn og sjá lífið með jákvæðum augum. Að sjá færar leiðir og lausnir, sjá tækifæri og möguleika.“

„Nú reynir á að vel takist til við mótun atvinnuskilyrða og framtíðaruppbyggingu iðnaðar á Íslandi. Velferð okkar mun á því byggja og lífsskjörin á komandi árum.“

Vegið að velferðarkerfinu

Indriði H. Þorláksson
skrifar um ríkisfjármál

I fyrstu greininni var það rökstutt að niðurskurður ríkisútgjalda, í frumvarpi til fjárlaga, byggist ekki á efnahagslegri þörf og er ekki nauðsynlegur vegna stöðu ríkisfjármála. Þvert á móti er hann líklegur til að valda skaða með því að viðhalda atvinnuleysi og draga úr vexti landsframleiðslu og auka þannig skulda- og vaxtabyrði ríkissjóðs. Fullyrðingar um að niðurskurður skapi „viðspyrnu“ fyrir atvinnulífið eru haldlausar. Í þessari grein er spurt hvort önnur rök standi til þess að skera niður fram- lög til samneyslu.

II. Þarf að skera velferðarkerfið niður?

Niðurskurður ríkisútgjalda getur byggst á því mati að of miklum hluta þjóðartekna sé varið til samneyslu. Hvað er talið hæfilegt í því efni er mismunandi, meðal annars eftir viðhorfi manna til þjóðfélagsmála. Hvað sem mismunandi viðhorfum líður hefur nokkurt samræmi náðst um þetta í þjóðfélögum sem eru á svipuðu stigi í efnahagslegri og félagslegri þróun, til dæmis Vesturlöndum, og enn frekara samræmi er að finna innan menningarlega skyldra svæða svo sem Norðurlandanna. Í þessum samfélögum er hlut- verk hins opinbera skilgreint með sambærilegum hætti. Heilbrigðismál, menntamál og framfærsla aldraðra og óvinnufærra eru grunnstoðir þess velferðarkerfis sem al- menn sátt er um í þessum ríkjum, þótt blæbrigðamunur sé á útfærslum. Þessi mál eru umfangsmestu þættir í verkefnum hins opinbera og ásamt öryggismálum og uppbyggingu efnis- legra, félagslegra og menningarlegra innviða samfélagsins ráða þau mestu um heildarumfang hins opinbera.

Er of mikil opinber þjónusta tilefni til niðurskurðar ríkisútgjalda á Íslandi? Til að svara því má líta til nokkurra viðmiðana. Í fyrsta lagi sögu samneyslu hér á landi. Erum við að ganga lengra í þeim efnum en verið hefur? Í öðru lagi má líta til sambærilegra ríkja. Erum við að ganga lengra en þau ríki sem við berum okkur saman við? Í þriðja lagi er litið til efnahagsástandsins. Er það svo slæmt að við höfum ekki lengur efni á því að vera velferðarríki? Og að lokum er vitnað til viðhorfa í samfélaginu, meðal almennings, fagaðila og stjórnámálanna. Er það sameiginlegt mat manna að við séum að leggja of mikið til velferðarmála?

Samneyslan fyrr og nú

Lengi vel og allt fram að hrúni uxu opinber útgjöld hér á landi og nálguðust það sem var annars staðar á Norður- löndunum en voru þó nokkuð lægri. Aukn- ing þessi á sér eðlilegar skýringar, að hluta fólksfræðilegar og að hluta í aukinni almannaþjónustu með vaxandi almennri velmegun eins og sjá má í mörgum löndum. Eftir hrún hafa útgjöld til samneyslu verið skorin mikið niður. Frumútgjöld til samneyslu (þ.e. gjöld án vaxta og án gjald- færðra tapa og ábyrgða) eru nú um þremur prósentustigum lægra hlutfall af VLF en þau voru fyrir hrún (meðaltal 2005–2008 um 29% en um 26% árið 2013). Engin rök hafa verið færð fyrir því að sú velferðarþjónusta sem áður var við lýði hafi verið of mikil eða það rökstutt að viðunandi velferðarþjónustu verði haldið uppi með lægra hlutfalli af VLF en þá var. Þvert á móti er líklegt að útgjöld til stóru velferðarsviðanna, heilbrigðismála

og framfærslu aldraðra og öryrkja hafi aukist og muni áfram aukast vegna hækkandi meðalaldurs, breyttrar aldursrúsmununar og kröfu um að ný og betri lækningatækni og lyf verði nýtt til að auka langlífi og lífsgæði. Horfast verður í auga við þær staðreyndir og gera sér grein fyrir því að útgjöld til þessara málaflokka munu af þessum ástæðum hækka frá því sem nú er.

Samneysla nágrannaþjóða okkar

Samanburður við nágrannaþjóðir okkar styður þessa skoðun. Hin Norðurlandarákin eyða herra hlutfalli af VLF en Ísland í samneyslu í heild og til flestra einstakra flokka hennar. Við miðum okkur gjarnan við þessi lönd og viljum tryggja borgurunum sambærilega velferð og þar er að finna. Samneysluútgjöld fleiri landa í Norður-Evrópu eru á svipuðu stigi. Þótt aðstæður séu eitthvað mismunandi í löndunum er það sjálfsblekking að halda að við getum jafnað okkur til þeirra og boðið sömu velferðarþjónustu og þau án þess að kosta svipuðu til.

Höfum við efni á að vera velferðarríki?

Sem þjóð erum við ekki illa stödd. Landsframleiðslan er orðin svipuð og hún var á árunum fyrir hrún.

Kaupmáttur launa er að verða eins og hann var 2005 til 2006. Skuldir heimilanna hafa lækkað og vaxtagreiðslur af húsnæðislánunum eru orðnar lægri en fyrir hrún. Ríkissjóður er að vísu skuldsettur. Þær skuldir eru ekki vegna þess að velferðarkerfið hafi verið of dýrt á fyrri árum. Velferðarkerfinu var haldið uppi með skatttekjum og allt bendir til þess að unnt sé að fjármagna svipaða samneyslu og áður með áþekkri skattbyrði og þá var.

Viðhorfin í samfélaginu

Síðasta atriðið sem nefnt var er viðhorfin í samfélaginu. Hlutur samneyslu í efnahagslífinu er málamiðlun margvís- legra sjónarmiða og hagsmuna. Umræða síðustu vikna sýnir að opinber þjónusta, einkum heilbrigðisþjónustan, er komin niður fyrir þau mörk sem viðunandi eru talin. Ummæli starfsmanna og stjórnenda þjónustustofnana, sem þegar hafa lagt mikið á sig til að vinna á afleiðingum hrunsins, eru glöggur vitnisburður þar um. Skortur á flestum sviðum er orðinn svo mikill að það er engin von til að úr verði bætt með lítills háttar tilfærslum eða hagræðingu. Notendur skertrar þjónustu hafa einnig látið í sér heyrta. Stjórnámálameinn gera sér að eigin sögn grein fyrir þessu ástandi, eins og orð þeirra í aðdraganda kosninganna og yfirlýsingar eftir þær vitna um. Það er aftur á móti víst að marklitið hjal um forgangs- röðun leysir ekki þennan vanda sem við er að glíma. Við- unandi velferðarþjónusta verður ekki í boði hér á landi nema með því að stórauka fé til hennar á næstu fáum árum.

Niðurskurður niðurskurðar vegna

Sá niðurskurður opinberrar þjónustu sem boðaður er í fjárlagafrumvarpinu er ekki byggður á hald- bærnum efnahagslegum forsendum heldur vegna þess að þær. Hann er ekki heldur nauðsynlegur vegna stöðu ríkisfjármála. Svo virðist sem tilgangur niðurskurðar nú sé hugmyndafræðilegur og hann sé til þess ætlaður að draga úr velferðarkerfinu þvert á þá stefnu sem víðtæk sátt hefur verið um í samfélaginu. Tímabundnar og yfirstíganlegar þrengingar í efnahagsmálum og ríkisfjármálum á ekki að nota til að knýja fram án umræðu róttækar breytingar á þjóðfélagsgerðinni. Niðurskurðurinn á ekki að vera niðurskurðarinn vegna.

Í síðasta hluta greinarinnar verður rætt um stefnumótun í velferðarmálum og fjármögnun þeirra.

UM HÖFUNDINN
Indriði Þorláksson
er fyrrverandi
ríkisskattstjóri og
ráðuneytisstjóri
í fjármálaráðu-
neytinu.

„Engin rök hafa verið færð fyrir því að sú velferðarþjónusta sem áður var við lýði hafi verið of mikil eða það rökstutt að viðunandi velferðarþjónustu verði haldið uppi með lægra hlutfalli af VLF en þá var.“

„Skortur á flestum sviðum er orðinn svo mikill að það er engin von til að úr verði bætt með lítills háttar tilfærslum eða hagræðingu.“

Stoðum gert að borga 800 milljónir

DÓMSMÁL

Pórður Snær Júlíusson
thordur@kjarninn.is

Stoðum, sem áður hétu FL Group, var gert að greiða íslenska ríkinu rúmlega 800 milljónir króna vegna vangreidds virðisaukaskatts með dómi Hæstaréttar hinn 7. nóvember síðastliðinn. Hluti skuldarinnar var gerður upp með skuldajöfnuði.

Málið á sér nokkra forsögu. Í júní 2011 úrskurðaði Ríkisskattstjóri að Stoðir skulduðu 741 milljón króna í virðisaukaskatt. Án þess að viðurkenna greiðsluna gerðu Stoðir kröfuna upp með því að gefa út nýtt hlutafé upp á 37 milljónir króna að nafnvirði og afhentu íslenska ríkinu. Ástæðan var sú að stjórn félagsins taldi allar skattakröfur vera samningskröfur

og þær ættu því að falla undir nauðasamning félagsins sem gerður var sumarið 2009. Samkvæmt honum átti að gera allar óveðtryggðar kröfur upp með einnar milljónar króna eingreiðslu auk þess sem fimm prósent af viðbótarkröfunni áttu að fást greidd með hlutabréfum í Stoðum.

Gömul skuld

Ríkið sætti sig ekki við þessa greiðslu og vildi að Stoðir greiddu sér upphæðina. Það taldi að skattaskuldin, sem var vegna rekstraráranna 2006 og 2007, félli ekki undir nauðasamninginn. Héraðsdómur tók undir þá skoðun í apríl síðastliðnum og Hæstiréttur staðfesti þann skilning fyrir tveimur vikum.

Höfuðstóll skattaskuldarinnar var tæplega 500 milljónir króna. Þó að hún hafi myndast á árunum 2006 og 2007 stofnaðist krafan með endurálagningu árið 2011. Íslenska ríkið taldi, þrátt fyrir það, að Stoðir ættu að greiða dráttarvexti frá árinu 2006 en félagið vildi einvörðungu borga þá frá árinu 2011. Hæstiréttur tók undir með íslenska ríkinu og því hækkaði upphæðin um rúmlega 300 milljónir króna.

Smelltu til að lesa dóm
Hæstaréttar í málinu

Skuldin greidd í apríl

Júlíus Þorfinnsson, framkvæmdastjóri Stoða, segir að félagið hafi ákveðið að greiða skuldina, sem nú var 803 milljónir króna, eftir niðurstöðu héraðsdóms í apríl. Hún var því gjaldfærð í sex mánaða uppgjöri Stoða. Að sögn Júlíusar var hluta upphæðarinnar, um 470 milljónum króna, skuldajafnað, en Stoðir áttu rétt á endurgreiðslu vegna ofgreidds fjármagnstekjuskatts.

Júlíus segir niðurstöðuna vonbrigði. „Við vorum með nokkur lögfræðiálit sem sögðu að þessi krafa ætti að falla undir nauðasamninginn sem gerður var 2009. Efnislegi þátturinn, um hvort okkur beri að borga þennan skatt eða ekki, er hins vegar enn fyrir héraðsdómi.“

Skúli Eggert Þórðarson ríkisskattstjóri vildi ekki tjá sig um fordæmisgildi niðurstöðunnar þegar Kjarninn leitaði eftir því.

DÓMSALUR I

Af ólögmæti og lögmæti samninga

Póra Hallgrímsdóttir
skrifar um lánasamninga

Ég er ein af þeim sem bíða í ofvæni á hverjum fimmtudegi eftir því að Hæstiréttur kveði upp dóma sína, en það gerist alla jafna kl. 16 hvern fimmtudag. Nokkurn veginn á slaginu kl. 16.30 birtast dómarnir í heild á heimasíðunni www.haestirettur.is. Ég átta mig á því að ekki deila allir þessum spennungi með mér en ég hef þó fundið nokkra fylgismenn í gegnum tíðina og við hringjumst oft á til að bera saman bækur okkar. Svona svipað og hinn steríótýpíski karlmaður á fertugsaldri slúðrar um gengi knattspyrnuliða víðs vegar um heim, úrslit leikja og frammistöðu leikmanna, þjálfara og dómara. Síðasta fimmtudag var kveðinn upp dómur í enn einu málinu sem varðar lögmæti eða eftir atvikum ólögmæti lánessamnings vegna gengistryggingar, þ.e. mál nr. 337/2013.

Hvenær eru lánasamningar ólögmætir?

Ef við horfum fyrst aðeins til baka hafa síðustu þrjú árin verið spilaðir leikir í Hæstaréttardeildinni sem oftast en ekki hafa snúist um ágreining varðandi lögmæti lánasamninga eða skuldabréfa í tengslum við gengistryggingu. Raunar koma upp 34 dómur ef maður leitar að dómum Hæstaréttar með orðið gengistrygging sem lykilorð. Þeir fyrstu eru í málum nr. 92/2010 og 153/2010 þar sem lánessamningur, klæddur í búning leigusamnings, tilgreindur sem 100% gengistryggður, var dæmdur ólögmætur með tilliti til heimilda í lögum nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu. Hér má segja að Hæstiréttur hafi horft bæði á form samningsins, þar sem tilgreining fjárhæða var í íslenskum krónum, sem og mánaðarlegar afborganir. Við þetta bætist að skuldbinding lánveitanda var greidd út í íslenskum krónum.

Hvað gerist í kjölfarið?

Eins og fyrr segir voru kveðnir upp þó nokkrir dómur í kjölfarið í ljósi þess að lánasamningar hjá íslenskum fjármála-fyrirtækjum voru afar mismunandi og því nokkur óvissa um fordæmisgildi dóma Hæstaréttar vegna annarra samninga en þeirra sem fyrstu málin tóku til. Verður þó að túlka framkvæmd Hæstaréttar með þeim hætti að ef tilgreining samningsskuldbindinga var skýrlega í íslenskum krónum var ekki um lögmætt erlent lán að ræða.

Til viðbótar má nefna dóm í máli nr. 603/2010 þar sem veðskuldabréf bar fyrirsögnina „Fasteignalán í erlendri mynt“ en lánsfjárhæðin var tiltekin fjárhæð í íslenskum krónum, jafnvirði nánar tilgreindra erlendra mynta, og lánesskuldbindingar voru reiknaðar með tilliti til breytinga á sölugengi erlendra mynta. Í þessum dómi Hæstaréttar var sú skýring sett á oddinn að þar sem lánsfjárhæð hefði verið tilgreind í íslenskum krónum skipti ekki máli að lánið bæri titilinn erlent lán og lánið var því talið ólögmætt.

Í svokölluðu Mótormax-máli nr. 155/2011 leit Hæstiréttur síðan til þess hvernig samningsaðilar áttu að efna samningsskyldur sínar samkvæmt lánasamningi og taldi með tilliti til þess að greiðsla lánsfjárhæðar af hálfu lánveitanda átti sér stað í íslenskum krónum og lantaki heimilaði skuldfærslu af íslenskum bankareikningi vegna afborgana og vaxta að í raun væri verið að efna lánessamning í íslenskum krónum en ekki erlendri mynt.

Hvað ef lán er greitt út í erlendri mynt?

Eins og áður sagði var fimmtudaginn 14. nóvember síðastliðinn kveðinn upp í Hæstarétti dómur í máli nr. 337/2013. Hann vakti athygli mína í ljósi þess að þar er vitnað til ofangreinds Mótormax-máls í ljósi þess að lantakandi hafði stofnað til skuldbindinga við Landsbankann með þremur lánasamningum. Þessir samningar voru að því er virðist sambærilegir að efni við samninga í Mótormax-málinu, enda hafði Landsbankinn viðurkennt ólögmæti tveggja samninganna þar sem efndir höfðu verið í íslenskum krónum. Ágreiningur í þessu máli var því bundinn við einn af þessum þremur samningum, sem var frábrugðinn hinum að því leyti að lánveitandi efndi skyldur sínar samkvæmt samningnum með því að greiða evrur inn á reikning lantakanda, en ekki íslenskar krónur. Þetta var gert þrátt fyrir að á forsíðu lánessamningsins hafi staðið „ISK 50.000.000“. Byggt var á samskiptum aðila málsins þar sem vilji lantaka til þess að lánið yrði greitt út í evrum var lagður til grundvallar, sem og orðalag þeirra viðauka sem gerðir höfðu verið við lánessamninginn, en þeir vísuðu til eftirstöðva samningsins í evrum.

Í þessu máli má segja að Hæstiréttur sé að festa í sessi þá túlkun á samningum sem þessum að þar sem orðalag samningsins sé óskýrt um skuldbindingar aðila verði að líta til þess hvernig hafi átt að efna samningsskuldbindingar þeirra og hvort í raun hafi fé í erlendum gjaldmiðlum skipt um hendur. Þarna má sjá skírskotun til dóma Hæstaréttar í málum nr. 3/2012 og 66/2012.

Í þessum málum var þó ekki eingöngu litið til þess hvernig skyldur voru efndar heldur einnig til heitis lánessamnings, tilgreiningar lánsfjárhæðar og vaxta auk greiðslu afborgana og vaxta.

Óvissa senn á enda?

Ljóst er að óvissa um lögmæti lánessamninga hefur haft gríðarleg áhrif á bæði lantaka, heimili og fyrirtæki, sem og fjármálafyrirtæki. Eftir því sem tíminn líður fækkar óvissuþáttum en þeir eru þó enn nokkrir og eiga dómstólar eftir að leysa úr þeim með tíð og tíma. Vonandi líður ekki langur tími þar til síðasta málið kemur til kasta dómara Hæstaréttar. Síðasti leikurinn í umspilinu. Þangað til höldum við áfram að reyna að lesa í komandi leiki og spá fyrir um úrslit. Sumir komast kannski til Brasilíu á fyrsta farrými. Aðrir fara kannski þangað nauðbeygðir og koma ekki aftur. Það er alla vegna kominn tími til að ljúka þessu endalausum umspili.

UM HÖFUNDINN
Póra Hallgrímsdóttir er lögfræðingur og kennari við Háskólann í Reykjavík.

Róttækar hagræðingar- tillögur lágu þegar fyrir

STJÓRN MÁL
Þórður Snær Júlíusson
thordur@kjarninn.is

Hagræðingarhópur ríkisstjórnarinnar skilaði í síðustu viku 111 tillögum um mögulega hagræðingu í íslenska stjórnkerfinu. Tillögurnar eiga það sameiginlegt að engin þeirra er útfærð. Auk þess kom ekki fram hjá hópnum, sem skipaður var stjórnarþingmönnum Ásmundi Einari Daðasyni, Vigdísí Hauksdóttur, Guðlaugi Þór Þórðarsyni og Unni Brá Konráðsdóttur, hvaða ábata framkvæmd tillagnanna myndi skila í ríkisrekstrinum. Vigdís hefur síðar sagt að þær upplýsingar muni að einhverju leyti koma fram við aðra umræðu um fjárlagafrumvarpið. Ásmundur Einar,

„Að mati verkefnastjórnarinnar var hægt að ná fram margháttaðri framleiðni- aukningu innan opinberrar þjónustu. Opinber þjónusta stendur enda undir 20 prósentum af framleiðslu og 30 prósentum af fjölda starfa í hagkerfinu.“

sem var formaður hópsins, hefur verið ráðinn sem sérstakur tímabundinn aðstoðarmaður forsætisráðherra til að samhæfa verkefni milli ráðuneyta og fylgja eftir tillögum hagræðingarhóps ríkisstjórnarinnar.

Tillögur síðast lagðar fram í maí

Þetta er hins vegar ekki í fyrsta sinn sem hagræðingarmöguleikar innan hins opinbera eru greindir. Þvert á móti er ekki svo langt síðan það var gert síðast, og þá með mun ítarlegri hætti. Verkefnastjórn Samráðsvettvangs um aukna hagsæld, sem myndaður var í kjölfar birtingar skýrslu ráðgjafarfyrirtækisins McKinsey um aukna hagsæld á Íslandi, skilaði ítarlegum tillögum til hagræðingar í maí síðastliðnum. Meginmarkmið verkefnastjórnarinnar var að ná fram sömu framleiðniaukningu í einkageiranum til ársins 2030. Verkefnastjórnin heldur því fram að tillögurnar myndu spara tugi milljarða króna í ríkisrekstrinum.

Tillögurnar byggja á vinnu tuga einstaklinga sem koma úr opinberri stjórnarsýslu, atvinnulífinu og fræðasamfélaginu og frá frjálsum félagasamtökum. Við vinnslu þeirra var einnig leitað til fjölmargra sérfræðinga og notast við fyrirliggjandi greiningar og efni til að nýta fyrirliggjandi þekkingu. Allt fólkið var lánað til starfanna og þáði ekki sérstök laun fyrir.

Verkefnastjórnin lagði meðal annars til stórtækar breytingar á landbúnaðarkerfinu með því að lækka til dæmis tolla á landbúnaðarvörum um 50 prósent, afnema tolla á alifuglum og svínakjöti og afnema tolla á öðrum vörum sem ekki keppa við innlenda framleiðslu. Þetta ætti að stuðla að aukinni samkeppni á búvörumarkaði. Engar slíkar tillögur eru í hagræðingartillögum ríkisstjórnarinnar.

Átti að hagræða um tugi milljarða

Í tillögum verkefnastjórnarinnar kom líka fram að bæta þyrfti rekstur hins opinbera um fimm prósent af vergri landsframleiðslu, en þær miða að því að tekjuafgangur ríkissjóðs verði 1,5 prósent af landsframleiðslu. Það eru um 85 milljarðar króna miðað við landsframleiðslu í fyrra.

Ragna Árnadóttir

Aðstoðarforstjóri Landsvirkjunar er formaður Samráðsvettvangs um aukna hagsæld á Íslandi. Verkefnastjórn hans lagði fram hagræðingartillögur í maí síðastliðnum.

Að mati verkefnastjórnarinnar var hægt að ná fram margháttaðri framleiðniaukningu innan opinberra þjónustu. Opinber þjónusta stendur enda undir 20 prósentum af framleiðslu og 30 prósentum af fjölda starfa í hagkerfinu. Meginmarkmið tillagnanna er að ná sömu framleiðniaukningu og einkageirinn fram til 2030. Hagræðingarhópurinn tók að hluta til tillit til þessara tillagna verkefnastjórnarinnar. Til að ná þessu fram lagði verkefnastjórnin fram átta tillögur. Þær eru:

1. Sameining stofnana.

Verkefnastjórnin telur að stækka þurfi rekstrareiningar og sameina stofnanir innan stjórn-sýslunnar. Þessi hagræðingaraðgerð er reyndar mjög sýnileg í tillögum hagræðingarhóps ríkisstjórnarinnar, en án þess að vera útfærð með neinum hætti. Þar skilur á milli því verkefnastjórnin vill stækka rekstrareiningar og sameina stofnanir. Hún tiltekur meira að segja hvaða stofnanir. Ávinningur af því að sameina stofnanir sé meðal annars aukin sérhæfing, fagleg stjórn-sýsla, meiri gæði og sveigjanleiki, minni bakvinnsla og lægri stjórnunar-kostnaður.

Samkvæmt tillögum væri hægt að ráðast strax í fjögur sameiningarverkefni: Að fækka löggæslu-stofnunum úr 17 í eina, fækka heilbrigðisstofnunum úr 16 í sjö, fækka framhaldsskólum úr 33 í átta og fækka sýslu-mönnum úr 26 í einn. Samtals myndi þetta fækka sjálf-stæðum einingum innan opinbera geirans úr 92 í 17, eða um 75. Að mati verkefnastjórnarinnar myndi þetta skila 2,3 prósentu framleiðniaukningu og margra milljarða króna hagræðingu.

„Fjárveitingu til ólíkra landsvæða þyrfti að veita út frá þörf íbúa fyrir heilbrigðisþjónustu en ekki þeim innviðum sem fyrir væru.“

2. Efling sveitarstjórnarstigsins. Lagt var til að sveitarfélögunum á Íslandi yrði fækkað úr 74 í tólf án þess að breyta núverandi landshlutaskiptingu. Engin slík tillaga er hjá hagræðingarhópi ríkisstjórnarinnar. Verkefnastjórnin taldi að slík sameiningaraðgerð myndi bæta rekstur sveitarstjórnarstigsins um sjö prósent á ári. Stærri og burðugri sveitarfélög gætu auk þess tekið við fleiri verkefnum en minni. Í tillögunum kom fram að Alþingi gæti náð fram slíkri hagræðingu með samþykkt laga um lágmarksfjölda íbúa sveitarfélaga. Þeir ættu ekki að vera færri en átta þúsund.
3. Heildarstæð innkaupastefna. Hið opinbera kaupir vörur og þjónustu fyrir 90 milljarða króna á ári. Núverandi innkaupakerfi nýtir hins vegar ekki kaupmátt ríkisins, sem leiðir til of hás innkaupaverðs. Verkefnastjórn samráðsvettvangsins taldi að bæta þyrfti samningsstöðu hins opinbera með auknum samræmdum innkaupum og bættu innkaupafærli. Hún taldi raunhæft að spara um tíu milljarða króna á ári með þessu. Hagræðingarhópurinn tók þessa tillögu upp á sína arma. Hún er númer 68 á lista hans.
4. Skilvirkari þjónustusamningar. Skýr rammi þyrfti að vera utan um þjónustusamninga og færni hins opinbera við samningagerð þyrfti að aukast. Samningarnir eru að stærstum hluta um mennta-, menningar- og velferðarmál. Alls kosta þeir um 34 milljarða króna á ári. Núverandi fyrirkomulag þjónustusamninga hefur hins vegar verulega vankanta. Umsjón og eftirlit með gerð og framfylgni allra þjónustusamninga ríkisins ætti að vera á einum stað. Þessi tillaga myndar að einhverju leyti tillögu númer 63 á lista hagræðingarhópsins, þótt hún sé ekki útfærð þar.
5. Aukið rafrænt þjónustuframboð. Lagt var til að rafrænt þjónustuframboð hins opinbera yrði samræmt fyrir einstaklinga og lögaðila. Lagt var til að öll rafræn opinber

ÍTAREFNI

Hagvaxtartillögur
verkefnastjórnar
Samráðsvettvangs um
aukna hagsæld frá því í
maí 2013

á vef Samráðsvettvangsins

Tillögur hagræðingar-
hóps ríkisstjórnarinnar

á vef forsætisráðuneytisins

Smelltu á fyrirsagnirnar
til að lesa ítarefnið

þjónusta yrði aðgengileg á island.is, bæði fyrir einstaklinga og fyrirtæki. Það myndi skila meiri breidd, hraða, samlegð og öryggi.

6. Betri heilbrigðisþjónusta. Fjárveitingu til ólíkra landsvæða þyrfti að veita út frá þörf íbúa fyrir heilbrigðisþjónustu en ekki þeim innviðum sem fyrir væru. Lögð er til slík forskrift svo að fjárheimildir ólíkra landsvæða séu í takt við þörf fyrir heilbrigðisþjónustu. Festa þyrfti heilsugæsluna í sessi sem fyrsta áfangastað sjúklinga með breytingum á greiðsluþátttöku og greiðslukerfi. Jafnframt þyrfti að auka sjálfstæði heilbrigðisstofnana til að mæta launalegum og faglegum metnaði starfsfólks og sameina allar sjúkraskrár í eina rafræna. Hagræðingarhópur ríkisstjórnarinnar gerir þessar tillögur nánast að öllu leyti að sínum.
7. Skilvirkara menntakerfi. Auka má framleiðni grunn- og framhaldsskólastigsins um fjórðung með fjórum aðgerðum: fjölmennari skólum, færri námsárum, hærra kennsluhlutfalli og lágmarks bekkjarstærðum. Sérstaklega er tekið fram í tillögum hagræðingarhóps ríkisstjórnarinnar að horft sé til tillagna verkefnastjórnar Samráðsvettvangs um aukna hagsæld í þessum málaflokki.
8. Aukin atvinnuþátttaka öryrkja. Breytt örorkumat, bættir hvatar og aukin aðkoma atvinnulífsins. Fjöldi fólks er greindur með örorku á hverju ári og þátttaka þess í atvinnulífi hefur dregist saman. Meirihluti öryrkja hefur hins vegar bæði starfsgetu og -vilja en lítill hluti þeirra finnur sér nýtt starf. Horft er að hluta til þessarar tillögu í skjali hagræðingarhópsins.

Opið færi

Brynhildur Pétursdóttir skrifar um áherslur í sjónvarpi

É g fylgist gjarnan með íþróttaviðburðum í sjónvarpinu og þá ekki síst landsleikjum í handbolta og fótbolta. Dagskrá í kringum þessa viðburði er yfirleitt í föstum skorðum. Útsending byrjar vel fyrir leik og eru sérfræðingar (fólk sem raunverulega veit eitthvað um viðkomandi íþrótt) fengnir til að fara yfir stöðuna og spá í spilin. Styrkleikar og veikleikar eru metnir, bæði okkar liðs og andstæðinganna. Tölfræðin er á sínum stað og ástand vallarins rætt. Meðan sjálfur leikurinn stendur yfir er honum lýst ítarlega þannig að áhorfendur eru vel upplýstir um gang mála. Í hálfleik er staðan metin. Hvað þarf að bæta? Hverjum ætti að skipta út? Er þjálfarinn að lesa stöðuna rétt? Hvernig er aðsókn á leikinn? Þegar leik lýkur er farið yfir úrslitin. Hvað gekk vel og hvað illa? Hverju þarf að breyta til að okkur gangi betur í framtíðinni? Við hverju má búast í næsta leik? Hvaða leikmenn stóðu sig vel og hverjir illa? Þá eru einstaka tilþrif gjarnan endursýnd og stundum er til skýringar búið að frysta myndina og teikna inn á ýmsa möguleika í stöðunni. Einnig er rýnt í frammistöðu dómara og þjálfara. Sýnd eru viðtöl við þjálfara og nokkra leikmenn sem koma með sína sýn á leikinn. Og ekki nóg með það. Ef um er að ræða útileik eða mót erlendis sendum við fréttamenn á staðinn til að tryggja að við missum nú ekki af neinu. Ekkert er til sparað í mannafla; starfsfólk (fréttamenn og tæknifólk) er í myndveri, hljóðveri og á vettvangi. Útsending getur tekið meira en tvo klukkutíma og þegar stórmót standa yfir er þessi yfirferð jafnvel marga daga í viku, sýnd á besta tíma.

Í hvert skipti sem ég horfi á íþróttaviðburð hugsa ég með mér: Mikið vildi ég að við myndum nota sömu aðferð við að ræða hin ýmsu brýnu samfélagsmál. Að þau fengju jafn mikinn tíma í sjónvarpinu og sams konar greiningu. Hversu upplýst værum við þá? Af nógu er að taka, það er víst; heilbrigðiskerfið, Landspítalinn, flugvallarmálið, gjaldeyrishöftin, réttarkerfið, Íbúðalána-sjóður, lyfjanotkun Íslendinga, neytendamál, almannatryggingakerfið, lýðheilsa, skattsvik, menntakerfið, kvótakerfið og umhverfismál svo dæmi séu nefnd.

Og hvers vegna er ekki ítarleg umfjöllun (þáttaröð!) um fjárlögin á hverju hausti? Hvað eru fjárlög? Hvernig er ferlið? Um hvað er deilt? Hvað gerist ef fjárlög eru brotin? Hvað eru fjáráukalög? Nú er ég alveg meðvituð um að fjárlög ríkisins eru kannski ekki jafn spennandi og umspil íslenska landsliðsins fyrir HM en þau skipta okkur öll verulegu máli. Við eigum að hafa einhverja þekkingu á því með hvaða hætti sameiginlegum sjóðum okkar er útteilt. Fjárlögum eru vissulega gerð nokkur skil í fréttum eftir að þau eru lögð fram og mikið er um að hinir og þessir tjái sig um þau, aðalega stjórnmalamenn. En ég er ekki að tala um fréttir sem mega lengst vera ein og hálf mínúta eða hvað það er, og ég er ekki heldur að tala um þann sið að stilla upp fólk í myndveri sem hefur andstæðar skoðanir, rétt eins og það geri umræðuna vitræna. Ég er að tala um ítarlega greiningu eins og þá sem tíðkast þegar hópur af körlum eða konum einbeitir sér að því að koma bolta í mark.

Við eigum nóg af góðum fréttamönnum, það vantar ekki, og vissulega er margt vel gert. En ég myndi vilja sjá svo miklu meira af heimildarþáttum og fréttaskýringum í sjónvarpinu. Þarna held ég að sé mikið sóknarfæri fyrir RÚV. Sjónvarpið er einfaldlega vannýttur miðill þegar kemur að heimildarmyndum og fréttaskýringaþáttum.

En bara svo það sé alveg á hreinu vil ég ekki færri íþróttaviðburði í sjónvarpið. Það mætti mín vegna bæta í og sýna meira af listdansi á skautum, dýfingum, fimleikum, tennis og öðrum sjónvarpsvænum íþróttum. Ég er bara að leggja til að við skeggræðum samfélagsmálin eins ítarlega og fótboltaleiki og gerum þeim jafngóð skil. Það er einfaldlega eitthvað bogið við það að landsmenn hafi meiri þekkingu á á sóknarleik króatíska karla-landsliðsins í fótbolta en íslenska réttarkerfinu.

„Sjónvarpið er einfaldlega vannýttur miðill þegar kemur að heimildarmyndum og fréttaskýringaþáttum.“

UM HÖFUNDINN

Brynhildur Pétursdóttir er þingmaður Bjartrar framtíðar. Hún starfaði hjá Neytenda-samtökunum þar til hún var kjörin á þing síðastliðið vor. Einnig var hún ritstjóri Neytendablaðsins. Hún situr í stjórn Heimilis og skóla og í stjórn Neytenda-samtakanna.

Börn á Filippseyjum þurfa þína hjálp – NÚNA

**Sendu sms-ið barn
í númerið 1900**

til að styrkja neyðarstarf UNICEF um 1.900 krónur

Söfnunarreikningur

701-26-102040
kt. 481203-2950

Aðeins í iPad!

EXIT

Ókeypis og án
svartöppum

Smelltu á myndirnar til að sjá myndirnar

ARCHIVER

Já, er það...

Hversu vel lest þú Kjarnann?

I

Hagnaður Samherja í fyrra
var um 16 milljarðar króna.

II

Hagnaður Samherja í fyrra
var um sex milljarðar króna.

III

Ofurfellibylurinn Haiyan

Ofurfellibylurinn Haiyan

Þetta efni er aðeins aðgengilegt í iPad-útgáfu Kjarnans

Þú getur séð þetta efni
næstum öllum

EBAY FOR IPAD
Ebay er ávallt þú á vörum
þínum og þú getur séð þetta
efni á eBay. Þetta er
frítt.

Þú getur séð þetta efni á vörum þínum

DRAGDU TIL AÐ SJÁ MEIRA

Samfélagið segir...

um hvað sé fegursta orð íslenskrar tungu:

BRAGI VALDIMAR SKÚLASON

Ljósmyndir?? Vilji þú ekki bara velta ykkur upp úr
húfangsalljóðum rósaflóðum og seldra yfir ykkur flórsykri í
leiðinni, venemisyrðingarnir ykkar?

Aðeins í iPad!

EXIT

Í KJARNADFNINUM 14. nóvember 2013

Þetta efni er aðeins aðgengilegt í iPad-útgáfu Kjarnans

[instagram.com/kjarninn](https://www.instagram.com/kjarninn)

Stóðum daginn tvíting hugmyndin var.
Þar eru sömu kjarnaelementin og appið
hefur í dag."

Drepum tímann

Fátt er betra til að drepa
tímann en að spila borðspil
við sjálfan sig. Smelltu til að
spila klassískan „solitaire“ eða
ráða sudoku-þrautir.

KAPALL

SUDOKU